

Länsstyrelsen
Västra Götaland

Naturavdelningen
Jennifer Hood

BESLUT
2022-11-11

Diarienummer
511-48439-2020

Sida
1(14)

Bildande av Härskogens naturreservat i Lerums kommun och Härryda kommun

Innehållsförteckning

Uppgifter om naturreservatet
Beslut om bildande m.m.
Syftet med naturreservatet
Skälen för Länsstyrelsens beslut
Beslut om föreskrifter
Ärendets handläggning
Länsstyrelsens bedömning och motivering
Upplysningar
Kungörelse
Så här överklagar du Länsstyrelsens beslut

Bilagor

Bilaga 1a. Beslutskarta reservatsgräns
Bilaga 1b. Beslutskarta undantag väg 523 mm
Bilaga 1c. Beslutskarta upphävande landskapsbildsskydd
Bilaga 2. Översiktskarta
Bilaga 3. Skötselplan
Bilaga 4. Sakägarförteckning
Bilaga 5. Inkomna remissvar
Bilaga 6. Sändlista

Uppgifter om naturreservatet

Namn:	Härskogens naturreservat
NVR ID:	2052884
Län:	Västra Götalands län
Kommuner:	Lerum och Härryda
Ungefärlig mittpunkt:	N 6402488, E 341955 SWEREF99
Lägesbeskrivning:	Ca 5 km sydost om Lerum och ca 4 km nordost om Härryda
Fastigheter och ägare:	<i>Enligt sakägarförteckning (bilaga 4)</i>
Nyttjanderättsinnehavare:	<i>Enligt sakägarförteckning (bilaga 4)</i>
Areal (ha):	363 hektar varav vatten 189 hektar
Förvaltare:	Västkoststiftelsen förvaltar naturmark och friluftsanordningar, förutom vandringsleder, elljusspår och parkering som förvaltas av Lerums kommun.
Naturgeografisk region:	Södra Västergötlands sprickdalsområde

Beslut om bildande m.m.

Länsstyrelsen förklarar det område som avgränsats på kartan i bilaga 1a som naturreservat. Beslutet är fattat med stöd av 7 kap. 4 § miljöbalken.

Naturreservatets gränser ska märkas ut i terrängen.

Namnet ska vara Härskogens naturreservat.

Beslutet riktar sig till allmänheten, fastighetsägare och innehavare av särskild rätt, vars rättigheter att använda mark- och vattenområden berörs inom reservatsområdet.

Länsstyrelsen fastställer bifogad skötselplan för naturreservatets långsiktiga vård. Beslutet är fattat med stöd av 3 § förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m.

Länsstyrelsen har tidigare beslutat om följande områdesskydd som berör det nu bildade naturreservatet:

- Landskapsbildsskydd enligt 19 § naturvårdslagen, den 29 september 1972, dnr 11.123-126-1011-71 (14AK 1972:410A)

Länsstyrelsen beslutar att detta områdesskydd upphävs i den del som är markerad på karta i bilaga 1c när nu aktuellt beslut vunnit laga kraft.

Länsstyrelsen beslutar att Västkoststiftelsen ska vara förvaltare av naturreservatet. Vandringsleder, elljusspår och parkering förvaltas dock av Lerums kommun. Beslutet är fattat med stöd av 21 § förordningen om områdesskydd enligt miljöbalken m.m.

Syftet med naturreservatet

Syftet med naturreservatet är att:

- bevara och utveckla ett tätortsnära, välbesökt naturområde med mycket höga värden för friluftsliv och rekreation, med strövvänlig barrskog och vackra sjövyer.
- förvalta området så att skogen på sikt utvecklas till äldre barrskog med naturskogskvaliteter, så att den biologiska mångfalden i området ökar och skogen och sjöarna utgör värdefulla livsmiljöer för skyddsvärda arter.
- tillgodose behovet av områden för friluftslivet. Området ska vara tillgängligt för besökare att bedriva friluftslivsaktiviteter på land och i sjöarna och uppleva de naturmiljöer och skönhetsvärden som finns i området.

Syftet ska uppnås genom att:

- området skyddas från exploatering.
- skogen skyddas från produktionsskogsbruk.
- området hålls tillgängligt och attraktivt för besökare.
- friluftsanordningar anläggs samt underhålls så att de är i bra skick.

Skälen för Länsstyrelsens beslut

Härskogens naturreservat ligger mellan de båda sjöarna Stora och Lilla Härsjön, ca fem km sydost om Lerum och ca fyra km nordost om Härryda. Naturreservatet är en del av ett stort, välbesökt och populärt friluftsområde som också kallas Härskogen. Detta område består av barrskogar, sjöar och våtmarker. Inom naturreservatet finns en stor, befintlig parkering och härifrån utgår ett flertal vandringsleder och elljusspår. Inom naturreservatet finns flera rast- och övernattningsvindskydd samt eldstäder i anslutning till vindskydden.

Härskogen är sedan länge ett välkänt och populärt område för friluftsliv och rekreation. Hit kommer folk för att exempelvis vandra, springa, orientera, fiska, bada, åka skidor och skridskor, paddla, göra utflykter och tälta. Skolor, sportklubbar och friluftsföreningar använder också området för sina respektive aktiviteter.

Skogen i naturreservatet utgörs av barrskog, både granskog, tallskog, barrblandskog och lövblandad barrskog. Intill Stora Härsjön finns ett område med lövskog, varav en del av ekdominerad ädellövskog. Lövskogen har naturlig struktur, gott om död ved och äldre lövträd. I stora delar av naturreservatet har barrskogen börjat få naturskogsqualiteter och större inslag av död ved. Här finns lodytor, branter, bäckar och fuktiga miljöer som skapar gynnsamma miljöer för svampar, mossor och lavar. En del av träden är mer än 100 år och det finns inslag av äldre ekar, aspar och tallar. I reservatet har ett par rödlistade arter hittats; en mossa och ett par taggsvampar. Arten sammetstaggsvamp är rödlistad och omfattas av ett åtgärdsprogram för hotade arter (ÅGP). Det finns fynd av ett flertal signalarter i området, både mossor, lavar och svampar. På vissa håll i naturreservatet är barrskogen yngre och mer produktionsartad, med endast sparsamt inslag av död ved och äldre träd. I sjöarna häckar bland annat smålom och storlom.

Hela naturreservatet ägs av Väst kuststiftelsen samt Naturvårdsverket.

För att områdets natur- och friluftsvärden ska bevaras och utvecklas behövs skötsel och underhåll av friluftsanordningar och skogen behöver skyddas mot produktionsinriktat skogsbruk. Länsstyrelsen anser att områdets höga friluftsvärden tillsammans med naturvärdena motiverar att området ges ett långsiktigt skydd genom bildande av naturreservat.

Beslut om föreskrifter

Länsstyrelsen beslutar att följande föreskrifter ska gälla i naturreservatet. Beslutet är fattat med stöd av 7 kap. 5, 6 och 30 §§ miljöbalken samt 22 § förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m.

A. Föreskrifter om inskränkningar i rätten att använda mark- och vattenområden (7 kap. 5 § miljöbalken)

Inom naturreservatet är det förbjudet att göra följande:

1. Uppföra eller väsentligt ändra utformningen av byggnad eller annan anläggning. Förbudet gäller inte stängsel eller hägnad kring tomtmark. För byggnader, anläggningar eller anordningar för friluftslivet, se A8.
2. Borra, spränga, gräva, schakta, muddra, påla eller bedriva täkt av något slag.
3. Anordna upplag, fylla ut eller tippa massor.
4. Påverka området hydrologi genom att dika, dämma, avleda eller valla in.
5. Avverka, gallra, röja, ta bort eller på annat sätt skada levande eller döda träd eller buskar, oavsett om de står upp eller ligger ner. Förbudet gäller inte träd som fallit över tomtmark, vägar eller stigar. Trädet ska lämnas som död ved inne i reservatet.
6. Så, plantera eller sätta ut arter från samtliga artgrupper.
7. Använda kemiska eller biologiska bekämpningsmedel, kalk eller gödsel.

Förbuden enligt A1-A7 gäller inte åtgärder som har tillstånd enligt någon av föreskrifterna A8-A12.

Utan Länsstyrelsens tillstånd är det också förbjudet att göra följande:

8. Uppföra byggnad, anläggning eller anordning för friluftslivet, till exempel vindskydd eller toalett. För övriga byggnader och anläggningar, se A1.
9. Anlägga stig, gång-, cykel- eller ridväg.
10. Märka upp ny vandrings-, cykel- eller ridled.
11. Anlägga ledning eller anläggning för vatten eller avlopp.
12. Bekämpa invasiva, främmande arter med metoder som är förbjudna enligt föreskrifterna A1-A7.

Föreskrifter enligt A ovan gäller inte i följande fall:

1. När förvaltaren, eller den förvaltaren utser, utför de åtgärder som behövs för att tillgodose syftet med naturreservatet och som framgår under B.
2. Vid ombyggnation eller trafiksäkerhetshöjande åtgärder av väg 523 (Härskogsvägen) gäller inte A1, A2, A3, A4 och A5 inom vägområde för väg 523 i dess sträckning inom reservatet samt inom område markerat på karta i bilaga 1b.
3. Vid anläggande av nya vandringsleder, på grund av ombyggnation eller trafiksäkerhetshöjande åtgärder av väg 523 (Härskogsvägen), inom område markerat på karta i bilaga 1b gäller inte A1 (anläggande av spänger), A2 (gräva, schakta, borra), A3 (anordna upplag), A5, A8, A9 och A10.
4. Vid vägghållaråtgärder för väg 523 (Härskogsvägen) gäller inte A1, A2, A3, A4, A5 och A7 (för halkbekämpning) inom vägområdet samt 10 meter på vardera sida om vägområdet. Med vägghållaråtgärder avses normal vägghållning samt mindre underhållsåtgärder, till exempel siktschakter, slänt- och bergssäkring och trafiksäkerhetsförbättringar av väganslutningar.
5. Vid underhåll och reparation av övriga vägar gäller inte A2, A3, A4 och A5 inom vägområdet. Befintlig väg mellan Lilla Härsvägen och österut mot Ölslanda 10:87 får underhållas, repareras och förbättras i sin nuvarande sträckning, se karta i bilaga 1b.
6. Vid underhåll eller reparation av befintlig brygga som har tillkommit i laga ordning är det tillåtet att borra, påla, anordna tillfälliga upplag samt röja sly och buskar i direkt anslutning till bryggan.
7. Vid underhåll eller reparation av befintlig avloppsanläggning, ledning eller annan anläggning som har tillkommit i laga ordning är det tillåtet att gräva, anordna tillfälliga upplag samt röja sly och buskar i direkt anslutning till anläggningen.
8. Vid underhåll av befintlig siktgata för jakt är det tillåtet att röja träd och buskar med en stamdiameter mindre än 10 cm.
9. Vid reparation, underhåll, trädssäkring och ombyggnad av befintlig luftledning enligt gällande ledningsrätt, nyttjanderätt eller servitut. Markskador ska då om möjligt undvikas, men uppkommer markskador ska de repareras.
10. Vid samtliga åtgärder som Svenska kraftnät utför enligt rättigheter i beslut om gällande ledningsrätt, för att förvalta, reparera, underhålla och bygga om kraftledningar i och i anslutning till naturreservatet.
11. För fastigheterna Gamlebo 1:42-1:49 och Brunstorp 3:18 är det tillåtet att:
 - a) Röja sly och buskar mellan nämnda fastigheter och Lilla Härsvägen i syfte att underhålla siktgator för utsikt. Grova lövträd och tallar får dock inte tas ner. Döda träd ska lämnas, antingen stående eller läggas på lämpligt ställe i reservatet.

- b) Förvara båtar intill nämnda fastigheter.
- c) Underhålla, reparera och förbättra Lilla Härsjövägen i sin nuvarande sträckning, så att den blir farbar för nödvändig tung trafik, till exempel räddningstjänst.
- d) Underhålla, reparera och förbättra befintlig väg i sin nuvarande sträckning mellan Lilla Härsjövägen och Brunstorp 3:18, så att den blir farbar för nödvändig tung trafik, till exempel räddningstjänst. Se karta i bilaga 1b.
- e) Anlägga och underhålla gångväg/väg från slutet av Lilla Härsjövägen och fram till Gamlebo 1:42 och 1:44. Se karta i bilaga 1b.
- f) Anlägga och underhålla parkeringsplats intill Gamlebo 1:42 och 1:44.
- g) Ta vatten för husbehov från Lilla Härsjön.

B. Föreskrifter om förpliktelser att tåla intrång (7 kap. 6 § miljöbalken)

Detta avser hela naturreservatet där inget annat anges.

Fastighetsägare och innehavare av särskild rätt ska tåla att följande åtgärder genomförs för att tillgodose syftet med naturreservatet:

1. Naturreservatets gränser märks ut i terrängen.
2. Informationsskyltar sätts upp och underhålls.
3. Vandringsleder med tillhörande anordningar, till exempel spänger, underhålls. Vid behov anläggs spänger och andra tillhörande anordningar längs lederna. Vid behov röjs sly och buskar bort längs vandringsleder och elljusspår för att hindra att lederna växer igen.
4. Eldstäder anläggs vid de befintliga vindskydden.
5. Vedförråd anläggs vid vindskyddet vid södra delen av Stora Härsjön.
6. Befintliga anordningar för friluftslivet, såsom parkering, vindskydd, toalett, eldstäder och vedförråd, underhålls.
7. Naturvårdsinriktad skötsel av barrskog utförs. Detta inkluderar gallring, röjning, tillskapande av död ved, plockhuggning, ringbarkning och naturvårdsbränning.
8. Naturvårdsinriktad skötsel av lövskog och/eller enstaka träd utförs. Detta inkluderar röjning, beskärning, plockhuggning och tillskapande av död ved, veteranisering, utsättande av mulmholkar och stödplantering av lövträd.
9. Friställande av träd, till exempel gamla tallar och lövträd.
10. Träd som utgör en risk för skada på människor, friluftsanordningar eller forn- och kulturlämningar fälls eller beskärs.
11. Träd som har fallit över, eller utgör hinder vid, friluftsanordningar eller forn- och kulturlämningar flyttas.
12. Bekämpning av invasiva, främmande arter.

13. Åtgärder för att begränsa och/eller förhindra storskaliga angrepp av åttatandad granbarkborre om angreppen riskerar att hota syftet med naturreservatet. Tillåtna metoder är utplacering av fällor, utläggning av fångstvirke, fällning av angripna granar, rotkapning av vindfällda granar och/eller barkning. Fällda träd ska i första hand lämnas inom naturreservatet men får transporteras ut om natur- eller friluftsvärden påtagligt hotas. Eventuellt fångstvirke ska föras ut ur reservatet.
14. Undersökningar av djur- och växtarter samt av mark- och vattenförhållanden utförs.

C. Ordningsföreskrifter om rätten att färdas och vistas inom naturreservatet samt om ordningen i övrigt inom naturreservatet (7 kap. 30 § miljöbalken och 22 § förordningen [1998:1252] om områdesskydd enligt miljöbalken m.m.)

Inom naturreservatet är det förbjudet att göra följande:

1. Parkera motordrivet fordon, husvagn eller liknande utanför anvisad parkeringsplats. På anvisad parkeringsplats får inte parkering av husvagn, husbil eller liknande ske mellan klockan 0.00 och 4.00.
2. Ha hund okopplad. Förbudet gäller inte i samband med jakt eller eftersök av skadat vilt.
3. Ta bort eller på annat sätt skada döda träd och buskar, oavsett om de står upp eller ligger ner.
4. Elda på andra platser än i de eldstäder som är iordningställda och anvisade. Förbudet gäller inte medhavda grillar, gasol- och spritkök eller liknande.
5. Övernatta mer än två dygn i sträck på samma plats.

Utan Länsstyrelsens tillstånd är det också förbjudet att göra följande:

6. Utföra undersökningar som innebär permanent markering av plats, fällfångst av djur eller annan påverkan på naturmiljön.

Ordningsföreskrifterna enligt C ovan gäller inte i följande fall:

1. När förvaltaren, eller den förvaltaren utser, utför de åtgärder som behövs för att tillgodose syftet med naturreservatet och som framgår under förpliktelserna enligt 7 kap. 6 § miljöbalken i Länsstyrelsens beslut (se punkt B ovan).
2. När Länsstyrelsen, eller den Länsstyrelsen utser, genomför naturinventeringar.
3. Vid ombyggnation eller trafiksäkerhetshöjande åtgärder av väg 523 (Härskogsvägen) inom vägområde för väg 523 i dess sträckning inom reservatet samt inom område markerat på karta i bilaga 1b.

4. Vid anläggande av nya vandringsleder, på grund av ombyggnation eller trafiksäkerhetshöjande åtgärder av väg 523 (Härskogsvägen), inom område markerat på karta i bilaga 1b gäller inte föreskrift C1 och C3.
5. För fastigheterna Gamlebo 1:42-1:49 och Brunstorp 3:18 är det tillåtet att:
 - a) Elda i befintliga eldstäder belägna intill nämnda fastigheter.
 - b) Parkera bilar för nämnda fastigheters behov intill Lilla Härsvägen samt intill nämnda fastigheter.

Ärendets handläggning

Våren 2020 kontaktade Västkuststiftelsen Länsstyrelsen med ett förslag om att bilda naturreservat på deras fastigheter Härskogen 1:1 och Rya 1:17. Länsstyrelsen besökte området i fält och konstaterade att området har mycket höga värden för friluftslivet. Länsstyrelsen gav naturvårdskonsulten Calluna i uppdrag att göra en naturvärdesinventering av skogen. Inventeringen visade att stora delar av skogen har naturvärden. Fastigheten Härskogen 1:4 har köpts in av Naturvårdsverket.

Trafikverket planerar att förbättra trafiksäkerheten längs väg 523 (Härskogsvägen) som går genom naturreservatet. Planen är att göra en ombyggnation av vägen i norra delen av reservatet mellan Stora Härsvägen och Kollsvägen. I samband med ombyggnationen kan det bli aktuellt att anlägga nya vandringsleder i norra delen av naturreservatet. Länsstyrelsen har haft möten med Trafikverket angående reservatsbildningen och vägförhållandena. Länsstyrelsen har undantagit de områden av naturreservatet som berörs av ombyggnationen av vägen samt eventuellt anläggande av nya vandringsleder. Undantag från A- och C-föreskrifter har införts för ombyggnationen, anläggande av nya vandringsleder samt väghållaråtgärder för väg 523. Naturreservatet ska alltså inte hindra Trafikverkets planerade åtgärder för vägen.

Samtliga berörda mark- och sakägare har förelagts enligt 24 § förordningen om områdesskydd enligt miljöbalken m.m. att yttra sig över förslag till beslut med föreskrifter och skötselplan.

Förslaget till naturreservat har remitterats till Lerums kommun, Härryda kommun, SGU och Skogsstyrelsen.

Trafikverket, Statens geotekniska institut, Göteborgsregionen, Bohusläns museum, LRF, Lerums Naturskyddsförening, Naturskyddsföreningen i Härryda, Göteborgs Naturhistoriska museum, Göteborgs Ornitologiska Förening, Botaniska föreningen i Göteborg, Västsvenska Entomologklubben, Göteborgs Svampklubb, Olle Adolfsson Lerums SOK, Föreningen Härsvägens lägergård, Lerums Sportfiske och Fiskevårdsförening, Sportfiskarna, Göteborgs Stigcyklister och Göteborgs Cykelförbund har fått förslaget för kännedom och eventuellt yttrande.

Inkomna remissvar och Länsstyrelsens ställningstagande finns i bilaga 5.

Länsstyrelsens bedömning och motivering

Beskrivning av naturreservatet

Härskogens naturreservat ligger intill Stora och Lilla Härsjön. Det ingår i ett stort område med barrskogar och sjöar som också kallas Härskogen, och som är ett välbesökt och populärt friluftsområde. Hit kommer besökare för att ägna sig åt många olika slags friluftsaktiviteter, till exempel vandring, löpning, orientering, utflykter, övernattning, paddling, fiske, bad och skidåkning. I reservatet finns flera vandringsleder och elljusspår samt flera vindskydd och eldstäder.

Skogen i reservatet består av mestadels äldre barrskog med inslag av lövträd och yngre gran och tall. En stor del av skogen har höga naturvärden och här finns inslag av äldre träd, även lövträd, samt allmänt med död ved. I reservatet finns ett flertal signalarter och hotade arter av framför allt svampar, mossor och lavar. I sjöarna häckar bland annat smålom och storlom.

En mer utförlig beskrivning av området lämnas i skötselplanen.

Motivering av beslutet

Naturreservatet ingår sedan 2021 i programmet Tätortsnära natur i Göteborgsregionen. Länsstyrelsen har fått i uppdrag av regeringen att ge de områden som ingår i programmet ett långsiktigt skydd.

Naturreservatet ligger nära Lerum och Härryda men även nära Göteborg. Det är ett sedan länge välkänt och omtyckt friluftsområde med många besökare hela året. Många föreningar och skolor använder också området för friluftsdagar, träningar och andra arrangemang. Skogen hyser idag naturvärden och dessa kommer på sikt att öka, bland annat genom ökad mängd död ved. I området finns naturvårdsintressanta strukturer som småvatten, bäckar, sjöar, myrar, branter och lodytor, gamla och grova barrträd och lövträd samt liggande och stående döda träd. Skogen har goda förutsättningar att på sikt bli gynnsam livsmiljö för hotade och skyddsvärda arter, till exempel mossor, lavar och svampar. Länsstyrelsen anser att det är viktigt att skydda populära friluftsområden mot exploatering och skogsbruk, samt bilda fler skyddade naturområden i Göteborgsregionen för friluftsliv och rekreation och bevarandet av biologisk mångfald.

Naturreservatet omfattas av landskapsbildsskydd bildat 1972. Landskapsbildsskyddet är betydligt större än naturreservatet. När naturreservatet bildas får det aktuella området ett starkare skydd än tidigare. Landskapsbildsskyddet upphävs även på de bebyggda fastigheter som ligger omgivna av naturreservatet, men inte ingår i reservatet. På dessa fastigheter kommer det fortfarande att gälla strandskyddsbestämmelser. Länsstyrelsen anser att detta är ett tillräckligt skydd för de aktuella fastigheterna. Länsstyrelsen anser att detta utgör sådana synnerliga skäl som krävs enligt miljöbalken för att upphäva delar av ett landskapsbildsskydd. Se bilaga 1c.

Härskogsvägen, väg 523, går genom reservatet. Vägen är olycksdrabbad och har på flera ställen dålig sikt i snäva kurvor. För att höja säkerheten längs vägen planerar Trafikverket att göra en omdragning av vägen mellan Stora Härsjön och Kollsjön. I samband med detta kan det bli aktuellt att anlägga nya vandringsleder. Naturreservatet berörs endast i ett mindre område i norra delen. Detta område har

undantagits från reservatsbestämmelserna för att möjliggöra ombyggnationen av vägen med tillhörande åtgärder. Länsstyrelsen anser att det är en viktig åtgärd att höja trafiksäkerheten längs vägen. Länsstyrelsen bedömer att åtgärderna inte påverkar syftet med reservatet. I området finns det förutsättningar för skred i finkorniga jordarter, områden som kan innehålla kvicklera, instabila branter och vattendrag i anslutning till raviner. Vid tillståndsprövning inför ombyggnation av vägen är det därför viktigt att utreda geologiska och geotekniska förutsättningar.

Lerums kommun förvaltar redan idag de vandringsleder och elljusspår som går igenom reservatet och utanför, samt den befintliga parkeringen. Eftersom det redan finns en fungerande förvaltning för parkeringen, vandringslederna och elljusspårerna, och lederna även går utanför naturreservatet, anser Länsstyrelsen att förvaltningen av dessa bör ligga kvar på kommunen.

Konsekvensutredning

I enlighet med vad som sägs i 4 och 5 §§ förordningen (2007:1244) om konsekvensutredning vid regelgivning, bedömer Länsstyrelsen att de föreslagna ordningsföreskrifterna enligt 7 kap. 30 § miljöbalken och 22 § förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m. innebär så begränsade kostnadsmässiga och andra konsekvenser att det saknas skäl för konsekvensutredning av regelgivning.

Beslutets förenlighet med riksintressen, planer och områdesbestämmelser

Riksintressen

Hela reservatet ligger inom område av riksintresse för friluftsliv (FO18 Härskogenområdet). Området ingår i programmet och regeringsuppdraget Tätortsnära natur i Göteborgsregionen.

Befintliga områdesskydd

Reservatet ligger inom befintligt landskapsbildsskydd beslutat 1972. Det råder 300 meter strandskydd vid Stora och Lilla Härsjön.

Detaljplaner/översiktsplaner

Södra delen av reservatet ingår i generalplan för Landvetters flygplats och området ligger inom påverkansområde från flygplatsen. I gällande översiktsplan för Härryda kommun anges området för södra delen av Stora Härsjön som värdefull natur och regionalt område för friluftslivet. I förslag till ny översiktsplan för Lerums kommun anges området som naturmark och beskrivs som ett stort regionalt grönområde som sträcker sig över flera kommuner med natur- och rekreationsvärden. Det ska i huvudsak bevaras med oförändrad markanvändning för att värna friluftsliv och naturvärden.

Naturvärdesinventeringar

Det finns tre mindre områden med naturvärden klassade av Skogsstyrelsen: ett med barrskog och två med lövrik barrnaturskog. Det finns ett par utpekade sumpskogar beväxna med tall, gran och glasbjörk. Stora Härsjön och Tvärån har god ekologisk status enligt miljökvalitetsnormer.

Fornlämningar

Inom reservatet finns en fossil åker, två husgrunder från historisk tid och en fyndplats.

Miljömål

Naturreservatet utgör ett led i arbetet med att uppnå de av riksdagen antagna miljömålen Ett rikt växt- och djurliv, Levande sjöar och vattendrag, Levande skogar samt God bebyggd miljö.

Intresseprövning

Med hänsyn till områdets värden och naturreservatets syften kommer pågående markanvändning att avsevärt försvåras. Länsstyrelsen bedömer att områdets värden bäst ges ett långsiktigt skydd genom bildande av naturreservat. Föreskrifterna är anpassade till naturreservatets syften och värden. De är främst avsedda att begränsa skador på mark samt växt- och djurliv. Vid en avvägning mellan enskilda och allmänna intressen i enlighet med 7 kap. 25 § miljöbalken finner Länsstyrelsen att föreskrifterna inte går längre än vad som krävs för att syftet med skyddet ska tillgodoses.

Hushållningsbestämmelser

Naturreservatsbildningen är förenlig med hushållningsbestämmelserna för mark- och vattenområden enligt 3 och 4 kap. miljöbalken och med den för området gällande översiktsplanen.

Upplysningar

Dispens från föreskrifterna

Om det finns särskilda skäl får Länsstyrelsen medge dispens från föreskrifterna för naturreservatet. Dispens får dock inte lämnas för åtgärder som strider mot syftet med naturreservatet. Om det finns synnerliga skäl får Länsstyrelsen helt eller delvis upphäva beslutet om naturreservatet (7 kap. 7 och 26 §§ miljöbalken).

Skogsvårdslagen

Genom beslutet om naturreservat följer att skogsvårdslagens bestämmelser upphör att gälla i hela naturreservatet, se 4 § skogsvårdslagen (1979:429).

Därmed har markägaren inte längre något ansvar enligt 29 § skogsvårdslagen för att bekämpa eller förebygga insektshärjning i skog.

Annan lagstiftning gäller som vanligt

Vid sidan av föreskrifterna för naturreservatet gäller annan lagstiftning, t.ex. följande:

- Miljöbalkens bestämmelser om strandskydd och vattenverksamhet
- Bestämmelser om artskydd enligt miljöbalken och artskyddsförordningen, t.ex. fridlysningsbestämmelser
- Fiskebestämmelser i Havs- och vattenmyndighetens författningssamling

- Terrängkörningslagen och terrängkörningsförordningen
- Kulturmiljölagen
- Jaktlagstiftningen
- Lagen om skydd mot olyckor, t.ex. generella eldningsförbud och efterbevakningsansvar vid brand.

Reservatets gränser

Reservatets gränser sammanfaller delvis med befintliga fastighetsgränser, se bilaga 1a. Även efter justeringar av fastighetsgränser i kartan, till exempel efter fastighetsbestämning eller inmätning av gräns, ska reservatsgränsen följa den nya fastighetsgränsen i berörd del.

Förvaltare och förvaltningsuppgifter

- Västkuststiftelsen är förvaltare för naturmark och friluftsanordningar, förutom vandringsleder, elljusspår och parkering som förvaltas av Lerums kommun. Förvaltningen ska ske i samverkan med markägare och berörda föreningar.
- Naturreservatets gränser märks ut i terrängen genom förvaltarens försorg enligt anvisningar av Naturvårdsverket.
- Förvaltningen bedrivs enligt den skötselplan som fastställts av Länsstyrelsen. Skötselplanen ska ligga till grund för naturreservatets skötsel och ska vid behov revideras.

Kungörelse

Beslutet ska kungöras i länets författningssamling och i Göteborgs-Posten.

Föreskrifterna enligt 7 kap. 30 § miljöbalken och 22 § förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m. träder i kraft den dag som framgår av kungörelsen i Länsstyrelsens författningssamling och gäller omedelbart även om de överklagas.

I detta ärende har länsöverdirektör Lisbeth Schultze beslutat. Naturvårdshandläggare Jennifer Hood har varit föredragande. I ärendets slutliga handläggning har också medverkat avdelningschef Sven Swedberg, enhetschef Johan Jannert, antikvarie Jesper Clarito, arkitekt Saeid Erfan, vattenvårdshandläggare Claes Eliasson och länsjurist Linda Darestam.

Detta beslut har bekräftats digitalt och saknar därför namnunderskrifter.

Lisbeth Schultze

Jennifer Hood

Så här överklagar du Länsstyrelsens beslut

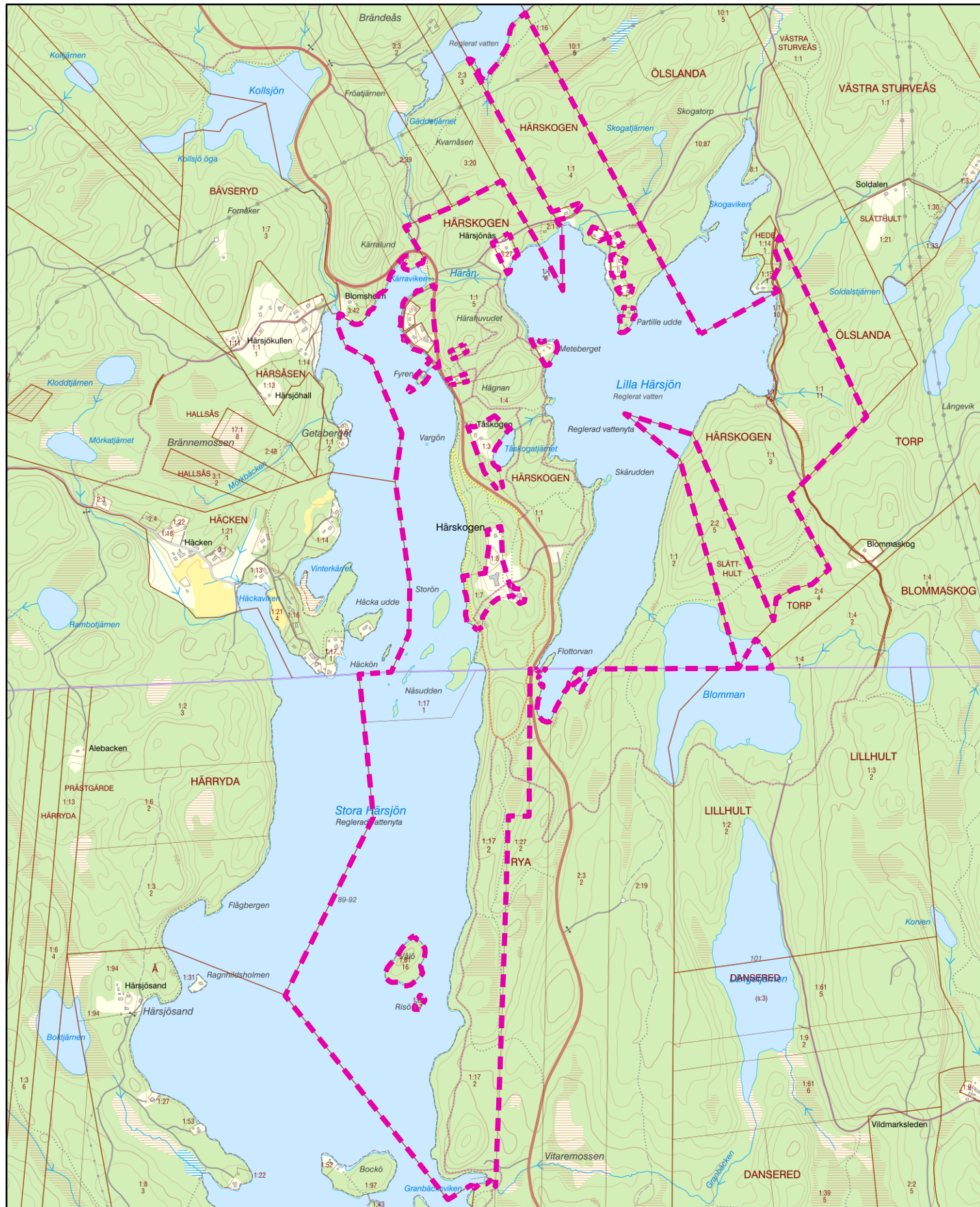
Länsstyrelsens beslut kan överklagas hos regeringen. **Överklagandet ska dock skickas eller lämnas till Länsstyrelsen.** Länsstyrelsens e-postadress är vastragotaland@lansstyrelsen.se. Skickar du med vanlig post är adressen Länsstyrelsen i Västra Götalands län, 403 40 Göteborg.

Har överklagandet kommit in i rätt tid överlämnar Länsstyrelsen överklagandet och handlingarna till regeringen.

Överklagandet ska ha kommit in till Länsstyrelsen **inom tre veckor** från den dag du fick del av beslutet. Är du osäker på när tiden går ut kan du kontakta Länsstyrelsen.

Överklagandet ska vara skriftligt. I skrivelsen ska du ange

- ditt namn, adress, telefonnummer och eventuell e-postadress,
- vilket beslut du överklagar, till exempel genom att ange beslutsdatum och ärendets diarienummer, samt
- hur du anser att Länsstyrelsens beslut ska ändras och varför det ska ändras.

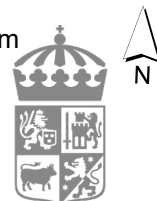

Beslutskarta
Naturreseptatet Härskogen
Lerums kommun och Härryda kommun

 Reservatsgräns

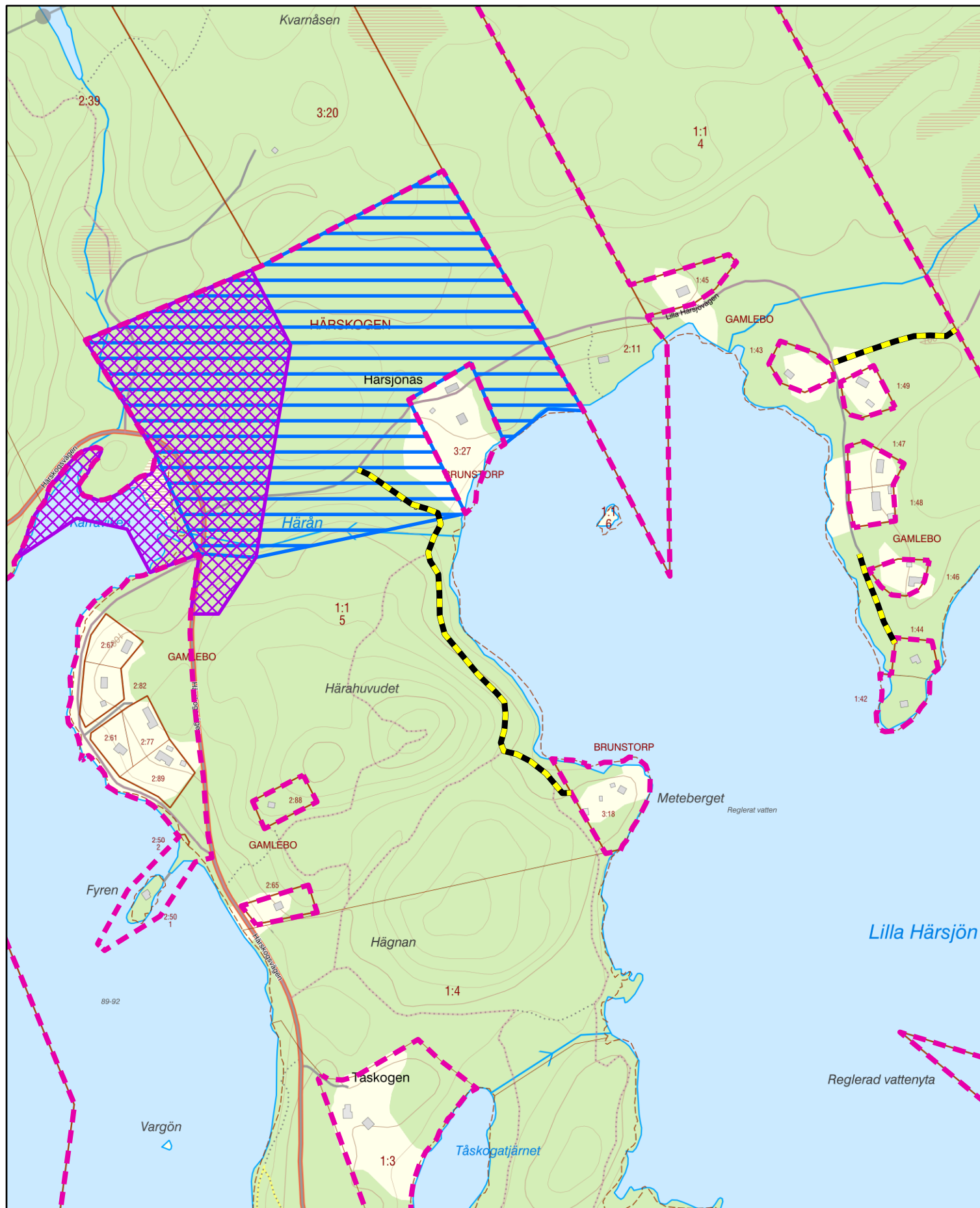
Bilaga 1a
 Illustrationskarta till beslut om
 naturreseptatet Härskogen
 Tillhör Länsstyrelsens beslut om
 naturreseptat enligt 7 kap 4 § miljöbalken
 2022-11-11, dnr 511-48439-2020

0 200 400 m

© Länsstyrelsen i Västra Götalands län
 © Lantmäteriet Geodatasamverkan

Länsstyrelsen
Västra Götaland

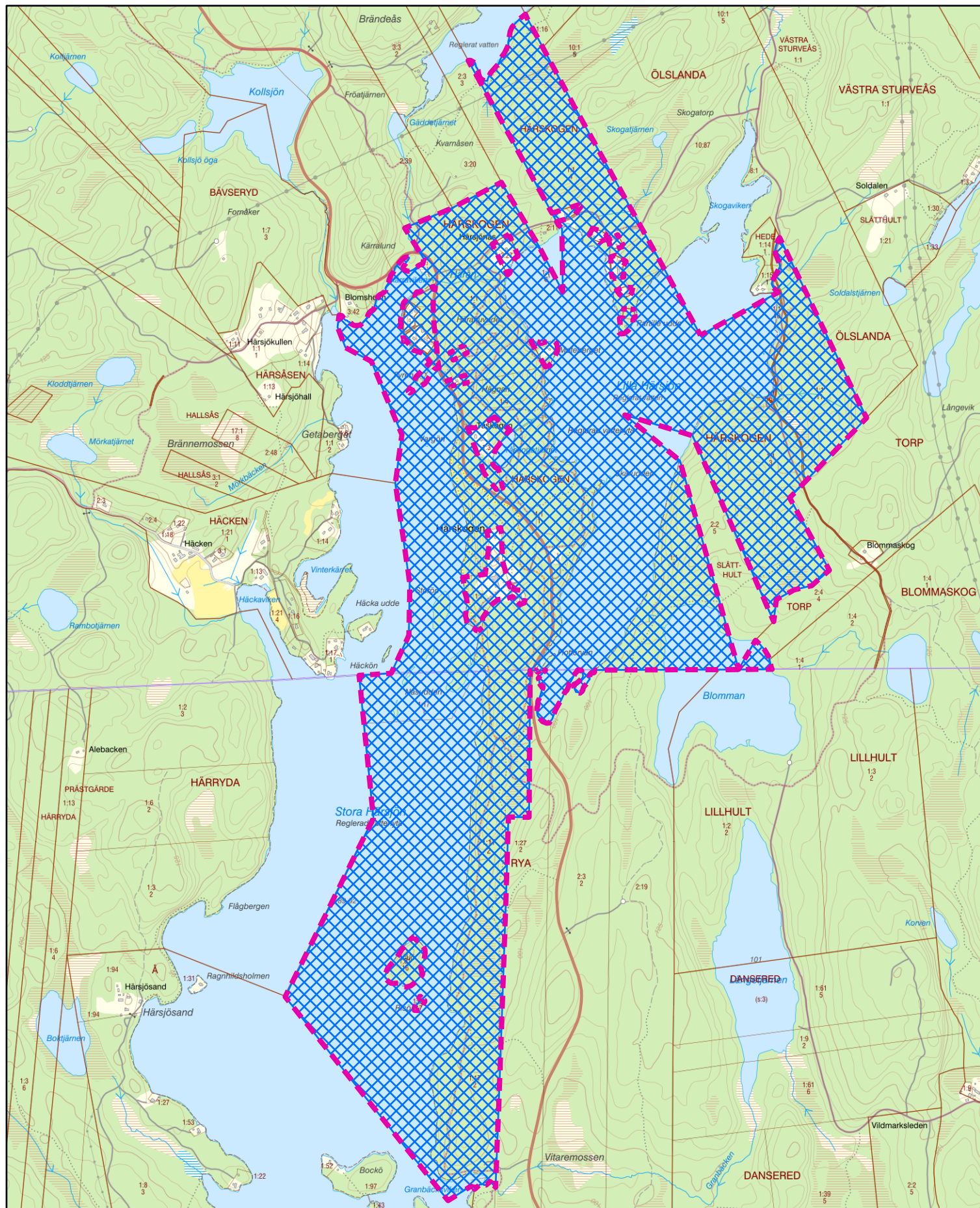
Beslutskarta
Naturreservatet Härskogen
Lerums kommun och Härryda kommun

- - - Reservatsgräns
- Undantag ombyggnation väg 523
- = Undantag nya vandringsleder
- Undantag vägar A-föreskrifter

Bilaga 1b
 Illustrationskarta till beslut om
 naturreservatet Härskogen
 Tillhör Länsstyrelsens beslut om
 naturreservat enligt 7 kap 4 § miljöbalken
 2022-11-11, dnr 511-48439-2020

© Länsstyrelsen i Västra Götalands län
 © Lantmäteriet Geodatasamverkan

Beslutskarta
Naturreservatet Härskogen
Lerums kommun och Härryda kommun

 Reservatsgräns

 Upphävande landskapsbildsskydd

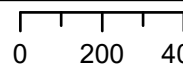
Bilaga 1c

Illustrationskarta till beslut om naturreservatet Härskogen

Tillhör Länsstyrelsens beslut om
naturreservat enligt 7 kap 4 § miljöbalken
2022-11-11, dnr 511-48439-2020

© Länsstyrelsen i Västra Götalands län
© Lantmäteriet Geodatasamverkan

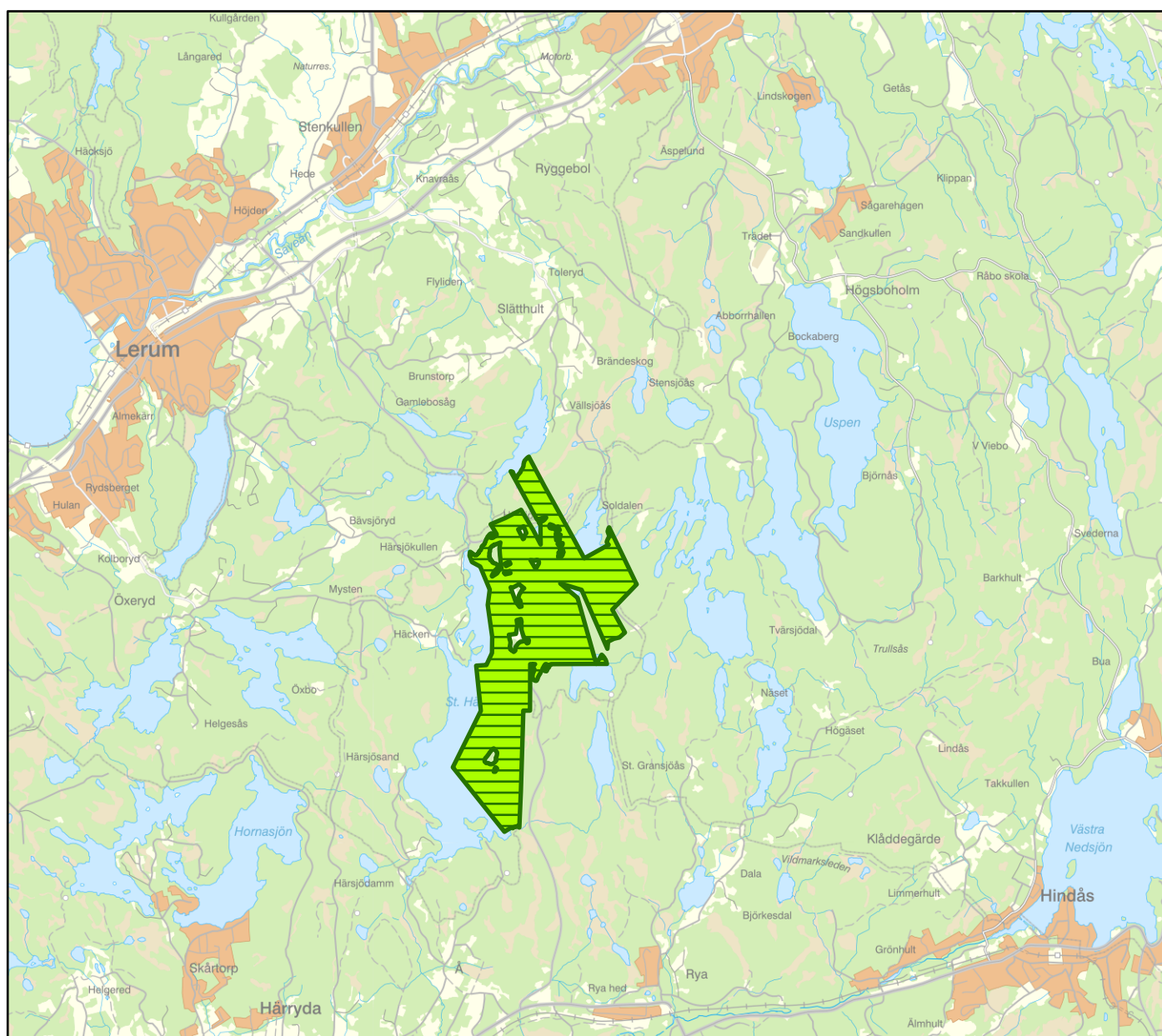
Länsstyrelsen
Västra Götaland

Länsstyrelsen
Västra Götaland

Bilaga 2
Översiktskarta till beslut om
naturreservatet Härskogen
Tillhör Länsstyrelsens beslut om
naturreservat enligt 7 kap 4 § miljöbalken
2022-11-11, dnr 511-48439-2020

Länsstyrelsen
Västra Götaland

Naturavdelningen
Jennifer Hood

SKÖTSELPLAN
2022-11-11

Diarienummer
511-48439-2020

Sida
1(27)

Dossienummer
1441-2215

Skötselplan för naturreservatet Härskogen i Lerums kommun och Härryda kommun

Foto: Josefine Munoz, Länsstyrelsen

Foto: Calluna AB

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. Sammanfattning	4
1.1. Syfte	4
1.2. Fakta om området och dess skötsel	4
2. Beskrivning av området	5
2.1. Uppgifter	5
2.2. Allmän beskrivning av området	5
2.3. Mark- och vattenanvändning – då och nu	6
2.4. Bevarandevärden	6
2.4.1. Biologiska bevarandevärden	6
2.4.2. Geovetenskapliga bevarandevärden	7
2.4.3. Kulturhistoriska bevarandevärden	7
2.4.4. Friluftslivsvärden	7
2.5. Övrig bebyggelse och anläggningar	8
3. Skötsel och bevarandemål	9
3.1. Indelning av skötselområden	9
3.2. Bevarandemål	9
3.3. Allmänt om skötseln	9
3.4. Konsekvenser av klimatförändringar	9
3.5. Skötselområden med mål och åtgärder	11
3.5.1. Skötselområde 1. BARRSKOG	11
3.5.2. Skötselområde 2. LÖVBLANDAD BARRSKOG	14
3.5.3. Skötselområde 3. LÖVSKOG	16
3.5.4. Skötselområde 4. SJÖ	18
3.5.5. Skötselområde 5. ÖVRIG MARK	19
3.6. Forn- och kulturmiljövård	20
4. Friluftsliv	20
5. Gränsmarkering	22
6. Uppföljning	22
6.1. Dokumentation av skötselåtgärder	22
6.2. Bevarandemål och gynnsamt tillstånd	22
6.3. Revidering av skötselplanen	22
7. Planerad förvaltning	22
8. Referenser	23
Bilaga 3a	25
Tabell 1 Arter	25
Tabell 2 Naturtyper	27

BILAGOR

Bilaga 3a: Tabell 1 Arter
 Tabell 2 Naturtyper

Bilaga 3b: Skötselområden

Bilaga 3c: Naturtyper

Bilaga 3d: Friluftsanläggningar och forn- och kulturlämningar

Skötselplanen är uppdelad i två delar, A och B. Den första delen är en beskrivande del. Där anges bland annat naturreservatets syften och vilka natur- och bevarandevärden som finns i naturreservatet. Den andra delen av skötselplanen beskriver naturreservatets bevarandemål och hur naturreservatet ska skötas.

DEL A – Naturreservatet Härskogen

Skötselplanen beskriver vad som ska göras i naturreservatet, samt när och hur ofta det ska göras. Den fastställer också vad som är viktigast att göra om naturreservatsförvaltaren, det vill säga den som är ansvarig för områdets skötsel, behöver prioritera. Planerna vänder sig främst till naturvårdsförvaltare och markägare, men också till övriga intressenter.

1. Sammanfattning

1.1. Syfte

Syftet med naturreservatet är att:

- bevara och utveckla ett tätortsnära, välbesökt naturområde med mycket höga värden för friluftsliv och rekreation, med strövvänlig barrskog och vackra sjövyer.
- förvalta området så att skogen på sikt utvecklas till äldre barrskog med naturskogskvaliteter, så att den biologiska mångfalden i området ökar och skogen och sjöarna utgör värdefulla livsmiljöer för skyddsvärda arter.
- tillgodose behovet av områden för friluftslivet. Området ska vara tillgängligt för besökare att bedriva friluftaktiviteter på land och i sjöarna och uppleva de naturmiljöer och skönhetsvärden som finns i området.

Syftet ska tryggas genom att:

- området skyddas från exploatering.
- skogen skyddas från produktionsskogsbruk.
- området hålls tillgängligt och attraktivt för besökare.
- friluftsanordningar anläggs samt underhålls så att de är i bra skick.

Naturreservatets syften styr vilka föreskrifter (regler) som gäller i naturreservatet och ifall skötsel behövs för att syftena med naturreservatet ska kunna uppfyllas.

1.2. Fakta om området och dess skötsel

Härskogen är ett välbesökt och populärt friluftsområde, så anläggande, tillsyn och underhåll av anordningar för friluftslivet är en viktig del av reservatsskötseln. Lerums kommun ansvarar för underhåll av vandringsleder, elljusspår och parkering, medan Västkuststiftelsen ansvarar för underhåll av övriga friluftsanordningar samt skötsel av naturmark. Syftet med skötseln av skogen i reservatet är att skogen på sikt ska få naturskogskvaliteter och att andelen död ved ska öka. Barrskogen i naturreservatet ska i princip inte skötas, utan lämnas till fri utveckling. I områden med lövblandad barrskog, triviallövskog och ädellövskog ska röjning göras kring äldre ekar och tallar vid behov, för att få ökat ljusinsläpp. Ung gran ska röjas bort vid behov ur ädellövskogen. Träd som faller över vandringsleder ska flyttas och lämnas som död ved vid sidan av leden eller på annat lämpligt ställe i reservatet.

2. Beskrivning av området

2.1. Uppgifter

Namn:	Härskogens naturreservat
Beslutsdatum:	2022-11-11
Areal:	363 ha, varav vatten 189 ha
Län:	Västra Götalands län
Kommun:	Lerum och Härryda
Förvaltare:	Västkoststiftelsen förvaltar naturmark och friluftsanordningar, förutom vandringsleder, elljusspår och parkering som förvaltas av Lerums kommun.
NVR id:	2052884
Typindelning enligt vattendirektivet:	Limnisk ekoregion 6 Sydväst, söder om norrlandgränsen, inom vattendelaren till Västerhavet, under 200 meter över havet.
Vattenförekomst (HID):	SE640337-341985 Tvärån, SE640364-129240 Stora Härsjön

2.2. Allmän beskrivning av området

Naturreservatet ligger ca fem km sydost om tätorten Lerum och ca fyra km nordost om tätorten Härryda. Området består av barrskog i anslutning till sjöarna Stora och Lilla Härsjön. Skogen utgörs av gran och tall med inslag av björk, ek, rönn, al och asp. Markskiktet utgörs bland annat av blåbär, lingon, björnmossor, vitmossor, pors och örnbräken. Det saknas överlag ett buskskikt. I norra delen finns en kraftledningsgata och det finns en stor, grusad parkering mitt i reservatet. I delar av området förekommer fuktigare partier i form av myrmark, varav de flesta är bevuxna med tall. Där finns också arter som ängsull, tuvull, tranbär och vitmossor.

Naturreservatet är en del av ett stort friluftsområde, som också kallas Härskogen, och som består av barrskogar, sjöar, vattendrag och våtmarker. I naturreservatet finns flera motionsspår, vandringsleder samt elljusspår.

Stora Härsjön och Lilla Härsjön ingår i Stora Härsjöns fiskevårdsområde. I sjöarna häckar bland annat smälom och storlom. Vanliga fiskarter i sjöarna är bland annat gädda och abborre.

Den dominerande bergarten i området är granit med inslag av tonalitisk-granodioritisk gnejs längs den sydöstra sidan. De ytliga jordlagren består huvudsakligen av sandig morän och områden med urberg, med inslag av kärrtorv och mossetorv.

2.3. Mark- och vattenanvändning – då och nu

På den ekonomiska kartan från 1930-talet består området mestadels av skogsmark. Det finns mindre områden med åkermark kring Tåskogatjärnet, nordväst om Lilla Härsjön samt där parkeringen ligger idag. På samma karta från 1970-talet finns det endast kvar lite åkermark väster om Tåskogatjärnet. På ortofoto från 1975 ser övrig tidigare åkermark ut att vara nedlagd och under igenväxning.

Härskogen är ett gammalt gårdsområde och resterna av den gamla gården finns norr om parkeringen. Som en del i gården fanns ett par torp mellan sjöarna. Idag finns det kvar rester av en jordkällare och stenrösen en bit sydost om Tåskogatjärnet. Intill parkeringen finns byggnader (Härskogen 1:7, ingår inte i naturreservatet) som tidigare användes som friluftsanläggning, vilken anlades på 1930-talet. Mellan Stora och Lilla Härsjön finns lämningar från torpet Hägnan (Härskogen 1:4 som ingår i naturreservatet). Det var ursprungligen ett torpställe, men i början av 1900-talet flyttade en köpman hit ett trevåningshus, vilket brann ner på 1940-talet. De tre husgrunderna som finns kvar är klassade som övrig kulturhistorisk lämning (L1965:6540, Lerum 134:1). På norra sidan av Lilla Härsjön finns gården Härsjönäs (Brunstorp 3:27, ingår inte i naturreservatet). Gården är från första halvan av 1800-talet och huset byggdes på 1940-talet. Gården drivs idag i Friluftsfrämjandets regi. Bebyggelsen på Härskogen 1:3 (fastigheten ingår inte i naturreservatet) finns med i Lerums kommuns byggnadsinventering med följande beskrivning: F.d. jordbruk som idag används för fritidsboende. Förutom bostadshus byggt 1912, hör brygghus och ladugård från 1918 samt f.d. hönshus och källare till fastigheten. Gårdens kulturhistoriska värde motiveras främst ur byggnads- och samhällshistorisk synpunkt. Värdet är också förenat med byggnadens placering i miljö, vilket tillmätts ett miljöskapande- och traditionsbärande värde.

Idag bedrivs inget skogsbruk i området. Det används idag som frilufts- och rekreationsområde. Bebyggda fastigheter och bostadstomter ingår inte i naturreservatet.

2.4. Bevarandevärden

2.4.1. Biologiska bevarandevärden

Skogen i området har i en naturvärdesinventering utförd 2021 klassats som klass 3, påtagligt naturvärde eller klass 4, visst naturvärde. Skogen på östra sidan av Lilla Härsjön har inte klassats, då den är för ung.

Områden med klass 3, påtagligt naturvärde, ligger norr om Lilla Härsjön och i området mellan Stora och Lilla Härsjön, samt ett par mindre områden i södra delen av reservatet. Här finns områden med barrskog och lövblandad barrskog som har börjat få naturskogskvaliteter och större inslag av död ved. Lodytor, branter, bäckar och fuktiga miljöer skapar bra livsmiljöer för kryptogramer. På vissa håll är träden äldre än 100 år och skogen har inslag av äldre aspar, ekar och tallar. Längs Stora Härsjöns nordöstra sida växer ädellövskog av främst ek samt triviallövskog med stort inslag av ädellöv. Här finns allmänt med död ved och äldre askar, lönnar, ekar, aspar och säl. Lövskogen är flerskiktad och har naturlig struktur och variation av trädslag. I norra delen av reservatet finns en gransumpskog i anslutning till en bäck, med gott om äldre granar och allmänt med död ved. Sumpskogen är en bra livsmiljö för mossor och vedsvampar.

Områden med klass 4, visst naturvärde, ligger norr om Lilla Härsjön och i södra delen av reservatet. Skogen består av granskog och barrblandskog som har börjat få viss naturlig karaktär, men som till stora delar är ganska likåldrig och det finns endast sparsamt med död ved. I strandskog intill Lilla Härsjön finns inslag av enstaka äldre tallar och lövträd och här är bitvis brant med lodytor.

I området mellan Stora och Lilla Härsjön finns äldre barrskog med träd som är över 100 år, inslag av äldre lövträd och tallar samt stort inslag av död ved. Två områden med lövrik barrnaturskog har klassats som naturvärdesobjekt av Skogsstyrelsen. Här finns några rödlistade taggsvampar, såsom motaggsvamp (NT=nära hotad), orange taggsvamp (NT) och sammetstaggsvamp (VU=sårbar), samt stor bandmossa (NT). Här finns också ett flertal signalarter av främst svampar och mossor, såsom brandticka, rävticka, sotrisk, trådticka, rödgul trumpetsvamp, blåsflikmossa, fällmossa, stubbspretmossa, västlig hakmossa, stenporella och träd-porella. Signalarterna blåmossa, klippfrullania och stor revmossa har hittats på flera ställen i reservatet.

Sammetstaggsvamp omfattas av ett åtgärdsprogram för hotade arter (ÅGP). I programmet står: *Svampen växer på frisk mark i örtrik kalkgranskog eller annan bördig granskog av lågörtstyp (ängsgranskog) på väl-dränerad mineralrik mark. Arten föredrar hög luftfuktighet och växtplatsen ligger gärna i källpåverkade slutningar på fast mark invid gamla granar eller i anslutning till en trampad stig eller körväg. Jordmånen är brunjord. Arten föredrar tydligt äldre skog av kontinuitetsskogs-karaktär där det förekommer gamla och välutvecklade barrmattor. Möjligen är arten något mindre krävande i starkt humida delar av västra Sverige. Många lokaler har förr nyttjats för extensivt skogs-bete, till exempel fäbod-bete. I fältskiktet finns ofta blåsippa, vispstarr och andra kalkgynnade mullväxter. Arten uppträder också gärna i gläntor, bryn eller i gles och öppen skog med mycket solinstrålning, såsom gamla skogsbeten eller tallhedar. Samtliga fjälltaggs-vampar missgynnas av igenväxning och föredrar växtplatser med tunna vegetationsmattor och delvis blottad mineraljord. Lämpliga skötselåtgärder bör syfta till att skapa sådana förhållanden och mikrohabitat till exempel genom mark-bränningar (på tallhedar), återinföra skogsbete, åstadkomma ett lätt marks-litage genom traktorkörning eller fläckvis mekanisk borttransport av täta vegetationsmattor. På vissa lokaler kan det vara aktuellt att återställa hydrologin om växtplatsen påverkats av dikning. Observera dock att många lokaler inte är i brådskande behov av aktiva skötselåtgärder, t.ex. kalkgranskogar med koppartaggsvamp *S.lundellii*, sammetstaggsvamp *S.martioflāvus* eller bitter taggsvamp *S.fënnicus*.*

2.4.2. Geovetenskapliga bevarandevärden

Det finns inga särskilda geovetenskapliga bevarandevärden i reservatet.

2.4.3. Kulturhistoriska bevarandevärden

I naturreservatet finns fyra kulturhistoriska lämningar, se 3.6 Forn- och kulturmiljövård.

2.4.4. Friluftslivsvärden

Naturreservatet är en del i ett större landskap av barrskog och sjöar som också kallas Härskogen. Detta är ett välbesökt och populärt friluftslivsområde för aktiviteter såsom vandring, orientering, fiske, utflykter, bad, paddling, övernattning, skidåkning mm. Hit kommer också många skolor på friluftsdagar. Det finns flera aktiva friluftsföreningar i området.

I naturreservatet finns en stor, grusad parkering varifrån flera vandringsleder utgår, bland annat Flodaleden (10 km), Lilla Härsjörundan (9 km) och Stora Härsjörundan (13,5 km). Här finns två elljusspår som är 2,5 km respektive 5 km. Vildmarksleden passerar genom reservatet. På Skärudden vid Lilla Härsjön samt i södra delen av Stora Härsjön finns övernattningsvindskydd med tillhörande eldstäder. Ett rastvindskydd med eldstad finns intill Stora Härsjön, inte långt från parkeringen. Ett vedförråd finns på leden ut mot Skärudden och ytterligare ett vedförråd kommer att anläggas vid det södra övernattningsvindskyddet. Intill parkeringen finns en toalett.

Elljusspårerna är lättillgängliga, promenadvänliga och framkomliga för till exempel besökare med barnvagn. Lilla Härsjörundan är sedan ett par år tillgängliggjord genom att stigarna längs skogsmark är grusade och övriga delar av leden går på grusväg. Här går också att ta sig fram med till exempel barnvagn. Stora Härsjörundan går till stor del på vägar och promenadvänliga stigar, men på vissa ställen finns det rötter och stenar på stigarna. Vandringsleden Tre knallar har fått sitt namn efter de tre höjder man passerar (Kokullen, Meteberget och Höga kullen). Leden är kuperad och det är stenigt och mycket rötter på vissa delar.

2.5. Övrig bebyggelse och anläggningar

I norra delen av reservatet finns en kraftledningsgata som förvaltas av ledningsrättsinnehavaren Svenska kraftnät.

Bebyggda fastigheter och bostadstomter är undantagna från naturreservatet.

Genom reservatet går Härskogsvägen (väg 523). Trafikverket ansvarar för underhåll av vägen.

I Stora och Lilla Härsjön finns samfällt fiske. Reservatet berörs av ett antal servitut för bland annat väg, elljusspår, båtplats, vatten och avlopp.

DEL B – SKÖTSEL AV NATURRESERVATET HÄRSKOGEN

3. Skötsel och bevarandemål

3.1. Indelning av skötselområden

Indelning av skötselområden utgår från skötselbehovet. Naturreservatet är indelat i 5 skötselområden med tillhörande delområden.

Skötselområdena är:

1. Barrskog
2. Lövblandad barrskog
3. Lövskog
4. Sjö
5. Övrig mark

Inom varje skötselområde kan en eller flera naturtyper förekomma. Vad denna indelning grundar sig på redovisas i tabell 2 i bilaga 3a. Naturtypernas avgränsningar framgår av bilaga 3c.

3.2. Bevarandemål

Bevarandemålen beskriver målsättningen med skötsel och åtgärder för respektive skötselområde. Målen ger en beskrivning av hur det ska se ut när gynnsamt tillstånd råder. De ger också förutsättningarna för den uppföljning som planeras.

3.3. Allmänt om skötseln

Den huvudsakliga inriktningen på skötseln i reservatet har fokus på friluftslivet. Vindskydd, eldstäder och andra friluftsanordningar ska tillses och underhållas regelbundet av förvaltaren, så att de är i bra skick. Vandringsleder, elljusspår och parkering förvaltas dock av Lerums kommun. Skogen i reservatet ska generellt sett inte skötas, utan lämnas att åldras under påverkan av naturliga störningar och intern dynamik, så att skogen på sikt får naturskogskvaliteter och ökad mängd död ved. Träd som faller över vandringsleder ska dock flyttas och lämnas kvar som död ved. All död ved i området ska sparas. I områden med lövskog och lövblandad barrskog kan viss röjning behöva göras kring äldre ekar och tallar, för att få ett ökat ljusinsläpp. Ung gran ska vid behov röjas bort från ett område med ekskog.

3.4. Konsekvenser av klimatförändringar

Ett förändrat klimat kan leda till att lövskogar kan drabbas av skuggning och försurning av jorden på grund av kraftig ökning av bok. För att undvika detta gäller det att i ett tidigt skede ta ställning till om bok ska tillåtas föryngra sig eller inte. Därefter sköts det genom att hålla efter bok med framför allt slyröjning och avverkning efter behov.

I löv- och barrskog kan klimatförändringar leda till stormfällningar och ömtålig mark på grund av tjälfria vintrar. Tänkbara åtgärder är att undvika att öppna upp för stora ytor om det är risk för stormfällning samt genomföra arbeten i skogen på ett för marken mer skonsamt sätt, till exempel mer manuellt arbete och mindre, bandgående maskiner och undvika körning i vattendrag.

Det kan bli ökad mängd svamp- och insektsknutna trädskjukdomar. Tänkbara åtgärder är att gynna föryngring av efterträdare, gynna fler trädslag för att sprida risker och göra upp en handlingsplan vid eventuell smitta. Angrepp av granbarkborrar kan öka och det kan bli två eller fler generationer varje år. Detta kan leda till att man behöver arbeta aktivt med bekämpning, till exempel med fällor.

Inslaget av främmande, konkurrerande arter kan öka. Tänkbara åtgärder är att gynna inhemska arter och bekämpa oönskade arter.

Klimatförändringar kan också leda till minskande tillgänglighet, snabbare förfall av anordningar, bristande säkerhet och att förutsättningar för bevarande ändras snabbare än beräknat. Då gäller det att se över vilken tillgänglighet som ska erbjudas, dela in reservatet i olika zoner och bygga översvämnings- och erosionssäkert i de zoner som har anordningar. Det är viktigt att välja ut material som är tåliga och undvika att dra stigar och bygga anordningar i stormkänsliga områden samt att se över säkerheten kring alla anordningar i reservatet. Om förutsättningarna för bevarande ändras snabbare än beräknat så är det viktigt att revidera skötseln med kortare intervall för att följa klimatets utveckling och de senaste relevanta forskningsresultaten.

Risken för skogsbränder kan öka vid ett förändrat klimat. Tänkbara åtgärder kan vara tätare besök/övervakning av förvaltarna i området, säkerställa att vägar är framkomliga för räddningstjänst och information till besökare om brandrisker.

3.5. Skötselområden med mål och åtgärder

3.5.1. Skötselområde 1. BARRSKOG

Delområde	Areal (ha)
1.1	21,2
1.2	32,2
1.3	35,0
1.4	37,0
1.5	12,6
Summa	138,0

Naturtyp
Granskog
Tallskog
Barrblandskog
Triviallövskog med ädellövinslag
Skogbevuxen myr
Sjö
Våtmark

Beskrivning:

- 1.1 Delområdet ligger norr om Lilla Härsjön. Skogen utgörs till största delen av granskog som har börjat få naturlig karaktär och viss åldersvariation, även om skogen bitvis är likåldrig. Det finns sparsamt med död ved och inslag av block och lodytor. Här växer bland annat missne, gammelgranslav, kattfotslav, stor revmossa, björnmossa, blåbär, granvitmossa och kvastmossa. En mindre del har klassats som naturvärdesobjekt av Skogsstyrelsen. I södra delen av delområdet har granskogen mer produktionsartad karaktär med likåldrigt och glest trädskikt. Här finns dock ett parti med äldre gransumpskog. I södra delen finns ett mindre område med homogen, tät, medelålders tallskog med inslag av gran. I delområdet finns även en liten skogbevuxen myr.
- 1.2 Delområdet ligger mellan Stora och Lilla Härsjön och utgörs huvudsakligen av granskog med partier av tallskog. I norra delen finns en gransumpskog kring en bäck med gott om äldre gran. I östra delen av sumpskogen är skogen mer produktionsartad längs sidor med frisk mark och i västra delen växer sumpskog med inslag av al och björk. Det förekommer allmänt med död ved. Här växer missne, glansfläck, blåbär, björnmossor och vitmossor. Sumpskogen är del av en liten nyckelbiotop vid Gäddetjärnsbäcken strax utanför naturreservatet. Söder om gransumpskogen finns ett område med barrblandskog av gran och tall med inslag av ek och asp. Här finns en del äldre träd och sparsamt med död ved. Här finns också ett litet parti med triviallövskog. Den centrala delen av delområdet består av äldre granskog med bitvis stort inslag av löv och tall. Här finns grövre ekar och aspar och gott om granar äldre än 100 år. Terrängen är kuperad, bitvis brant, vilket skapar lodytor. Död ved förekommer allmänt. Ett stort område med lövrik barrnaturskog är klassad som naturvärdesobjekt av Skogsstyrelsen. Arter som finns här är bland annat de rödlistade svamparna motaggsvamp (NT), orange taggsvamp (NT) och sammetstaggsavamp (NT). Sammetstaggsavamp omfattas av ett åtgärdsprogram. Här finns också

signalarter som klippfrullania, rävticka, västlig hakmossa, blåsfliksmossa, rödgul trumpetssvamp, sotrisika och trådticka. I södra delen av delområdet växer grandominerad barrblandskog med enstaka äldre träd och sparsamt med död ved intill sjön Tåskogatjärnet. Söder om den lilla sjön växer homogen, likåldrig granskog.

- 1.3 Delområdet ligger längs med östra sidan av Stora Härsjön. I norr växer 60-70-årig granskog med inslag av tall och björk. Skogen är homogen och likåldrig och det finns nästan ingen död ved. Fältskikt saknas på stora delar, men på fuktigare mark växer vitmossor och björnmossor och på frisk mark rikligt med blåbär. Längs strandkanten växer barrblandskog dominerad av tall med inslag av gran och björk. Äldre träd saknas, men det finns en viss variation i trädålder och sparsamt med död ved. Närmast sjön finns enstaka äldre tallar. Fältskiktet domineras av blåbär och kruståtel. Mitt i delområdet finns en skogbevuxen myr där tall dominerar, med inslag av björk och gran i kanterna. Här finns ganska gott om äldre träd och död ved. Här växer ängsull, tuvull, tranbär, blåbär, lingon, ljung och signalarten havstulpanlav. I söder finns ett stort område med homogen, likåldrig barrskog, ca 60-80 år. Skogen domineras av gran med inslag av tall. Fältskiktet är glest med triviala mossor. Det saknas död ved och äldre träd. Längst i söder längs strandkanten finns ett litet område med äldre gran- och tallskog, ca 100 år. Skogen har fått naturlig karaktär, är flerskiktad och det finns viss förekomst av död ved. I fältskiktet finns blåbär och triviala barrskogsmossor.
- 1.4 Delområdet ligger öster om Lilla Härsjön. Den övre delen av delområdet består av gles tallskog av produktionskaraktär och med inslag av gran och björk. På marken växer ljung, lingon och blåbär. Längst upp i norr finns ett litet område med 80-100-årig tallskog och enstaka död ved. Södra halvan av delområdet utgörs av ett stort område med ung, tät, produktionsartad granskog med inslag av tall. I delområdet finns också en mycket liten våtmark samt två små skogbevuxna myrar, där det växer tall men saknas äldre träd.
- 1.5 Delområdet ligger på östra sidan av Lilla Härsjön och utgörs huvudsakligen av ung, homogen, likåldrig produktionskog av tall med inslag av gran och björk. Här finns också ett mindre område med yngre, tät granskog.

Bevarandemål:

Skogen ska utgöras av barnaturskog, som formas av naturliga störningar och intern dynamik, till exempel åldrande, omkullfallna träd, luckbildning, svamp- och insektsangrepp och stormfällning. Skogen ska bestå av granskog, tallskog och barrblandskog. Skogen ska vara flerskiktad och olikåldrig, och det ska finnas gamla granar och tallar samt föryngring som efterträdare. Hydrologi och markens näringsstatus ska vara ostörd och naturlig. Det ska finnas gott om död ved, både liggande och stående träd och högstubbar, i olika stadier av nedbrytning. Skogen ska vara lämplig livsmiljö för karakteristiska och naturvårdsintressanta arter, bland annat mossor, lavar, svampar och fåglar. Invasiva, främmande arter ska inte förekomma.

Engångsåtgärder:

- Inga.

Underhållsåtgärder:

- All död ved ska sparas.
- Träd som faller över vandringsleder och eventuella större stigar som har betydelse för friluftslivet ska flyttas och läggas som död ved på lämpligt ställe i reservatet.
- I delområde 1.4 och 1.5 kan eventuellt viss plockhuggning göras i de unga tall- och granskogarna för att motverka monokultur och öka variationen i trädslag och ålder.
- I delområde 1.2 växer sammetstaggsvamp, som omfattas av ett eget åtgärdsprogram. I programmet står att samtliga fjälltaggsvampar, inklusive sammetstaggsvamp, missgynnas av igenväxning och föredrar växtplatser med tunna vegetationsmattor och delvis blottad mineraljord. Lämpliga skötselåtgärder bör syfta till att skapa sådana förhållanden och mikrohabitat till exempel genom markbränningar (på tallhedar), återinföra skogsbete, åstadkomma ett lätt markslitage genom traktorkörning eller fläckvis mekanisk borttransport av täta vegetationsmattor. I detta reservat är det troligen inte aktuellt med skogsbete eller bränning. Vid behov kan man utföra åtgärder som ger ett lätt markslitage och/eller utföra mekanisk borttagning av täta vegetationsmattor vid växtplatser för sammetstaggsvampen, för att skapa en gynnsam miljö.

3.5.2. Skötselområde 2. LÖVBLANDAD BARRSKOG

Delområde	Areal (ha)
2.1	3,6
2.2	22,4
2.3	2,2
Summa	28,2

Naturtyp
Barrblandskog
Lövblandad barrskog

Beskrivning:

- 2.1 Delområdet består av två smala områden med strandskog på norra och östra sidan av Lilla Härsjön. Längs norra stranden växer lövblandad barrskog av tall, gran, ek, asp och björk. Här finns enstaka äldre tallar och lövträd och litet inslag av död ved. I öster är det brant med lodytor. Fältskiktet består av blåbär, lingon och örnbräken, och närmast vattnet växer pors, al och bladvass. Signalarten rävticka har hittats här. Längs östra stranden finns ett smalt område med lövblandad barrskog av björk, ek, rönn, tall och enstaka gran. Här finns några träd som är äldre än 100 år och litet inslag av död ved.
- 2.2 Delområdet ligger mellan Stora och Lilla Härsjön. Centrala delen av delområdet består av varierad lövblandad barrskog med mycket gran, tall och ek. Bitvis förekommer även triviala lövträd som björk och asp samt enstaka ädellövträd. Enstaka äldre och grövre träd förekommer av olika trädslag. Död ved förekommer sparsamt men fläckvis mer allmänt. Här finns enstaka ytor med stenblock och hassel. Fältskiktet domineras av blåbär. Här finns signalarter såsom klippfrullania, brandticka, trädporrella, stenporrella, fällmossa samt den rödlistade arten stor bandmossa (NT). Närmast Lilla Härsjön finns ett stort område med lövrik barnaturskog som Skogsstyrelsen har klassat som naturvärdesobjekt. Här växer lövblandad barrskog som domineras av äldre tall och ek, med inslag av gran, rönn, björk och asp. Det finns gott om äldre träd med enstaka grova individer. Skogen i den västra delen är mer sluten och grandominerad, medan östra delen mot sjön är mer öppen och brant. Det finns sparsamt med död ved. Här växer signalarter såsom klippfrullania, blåmossa och stor revmossa. Fältskiktet består av blåbär och ljung. Här finns gott om stigar, en grillplats och ett vindskydd. I delområdet ingår även en mindre halvö i Stora Härsjön där det växer tall och gran med inslag av ek och björk. Många av tallarna är äldre, men det saknas död ved. Marken är väl upptrampad och fältskiktet är glest och består av blåbär och lingon.
- 2.3 Delområdet ligger på östra stranden av Stora Härsjön. I en brant sluttning mot sjön växer lövblandad barrskog av tall, gran, björk, ek, asp och al. I branten finns en del block och stenar och sparsamt med död ved. En hel del tallar och ekar börjar bli senvuxna, men bitvis består skogen av yngre träd som växer tätt. Fältskiktet har varierande ljusinsläpp och domineras av blåbär. Signalarten blåmossa förekommer fläckvis i hela området.

Bevarandemål:

Skogen ska utgöras av lövrik barrnatskog som formas av naturliga störningar och intern dynamik, till exempel åldrande, omkullfallna träd, luckbildning, svamp- och insektsangrepp och stormfällning. Skogen ska bestå av lövblandad barrskog av gran, tall, ek, björk, asp och andra lövträd. Skogen ska vara flerskiktad och olikåldrig och ha en variation av trädslag. Det ska finnas gamla, grova granar, tallar och lövträd såsom ekar och aspar, samt föryngring som efterträdare. Gamla, grova tallar och ekar ska ha tillräckligt ljusinsläpp utan negativ påverkan av igenväxning. Hydrologi och markens näringsstatus ska vara ostörd och naturlig. Det ska finnas gott om död ved, både liggande och stående träd och högstubbar, i olika stadier av nedbrytning. Skogen ska vara lämplig livsmiljö för karakteristiska och naturvårdsintressanta arter, bland annat mossor, lavar, svampar och fåglar. Invasiva, främmande arter ska inte förekomma.

Engångsåtgärder:

- Inga.

Underhållsåtgärder:

- All död ved ska sparas.
- Träd som faller över vandringsleder och eventuella större stigar som har betydelse för friluftslivet ska flyttas och läggas som död ved på lämpligt ställe i reservatet.
- Kring äldre ekar och tallar kan viss röjning behövas för att ge ökat ljusinsläpp.
- Sly och buskar röjs bort vid behov kring kulturlämningen (L2019:4404 husgrund).

3.5.3. Skötselområde 3. LÖVSKOG

Delområde	Areal (ha)
3	6,0
Summa	6,0

Naturtyp
Ädellövsog
Triviallövsog med ädellövinslag

Beskrivning:

Delområdet ligger längs övre delen av Stora Härsjöns östra sida. I en västsluttning mot sjön växer flerskiktad lövsog med naturlig karaktär. Skogen domineras av ek med inslag av tall, lönn, ask, lind och triviala lövträd såsom asp, al och björk. Det finns gott om äldre tallar och ekar, men sparsamt med död ved. Skogen har ett undre skikt av hassel och uppkommande lövsly. Terrängen är bitvis blockig. I fältskiktet växer gräs, ormbunkar, blåbär och örter såsom liljekonvalj och ekorrhör. Här finns också signalarten klippfrullania. Norra delen av delområdet består av flerskiktad lövsog som domineras av triviala lövträd, och med stort inslag av ädellöv som ask, lönn, lind och ek. Här finns flera levande askar och lönnar och äldre ekar, aspar och sälgar. Det finns allmänt med död ved. Marken är frisk och i söder fuktigare. Fältskiktet är varierat med ris, örter och sly.

Bevarandemål:

Skogen ska utgöras av lövnatursog som formas av naturliga störningar och intern dynamik, till exempel åldrande, omkullfallna träd, luckbildning, svamp- och insektsangrepp och stormfällning. Skogen ska bestå av triviallövsog med ädellövinslag samt ekdominerad ädellövsog. Skogen ska vara flerskiktad och olikåldrig och ha en variation av trädslag, huvudsakligen lövträd och ädellövträd. Det ska finnas gamla, grova tallar och lövträd, främst ek, samt föryngring som efterträdare. Gamla, grova tallar och ekar ska ha tillräckligt ljusinsläpp utan negativ påverkan av igenväxning. Ung gran ska inte förekomma. Hydrologi och markens näringsstatus ska vara ostörd och naturlig. Det ska finnas gott om död ved, både liggande och stående träd och högstubbar, i olika stadier av nedbrytning. Skogen ska vara lämplig livsmiljö för karakteristiska och naturvårdsintressanta arter, bland annat mossor, lavar, svampar och fåglar. Invasiva, främmande arter ska inte förekomma.

Engångsåtgärder:

- Inga.

Underhållsåtgärder:

- All död ved ska sparas.
- Träd som faller över vandringsleder och eventuella större stigar som har betydelse för friluftslivet ska flyttas och läggas som död ved på lämpligt ställe i reservatet.
- Ung gran röjs bort vid behov ur lövsogen.

- Kring äldre ekar och tallar kan viss röjning behövas för att ge ökat ljusinsläpp.
- Sly och buskar röjs bort vid behov kring kulturlämningen (L1965:6540 torplämning).

3.5.4. Skötselområde 4. SJÖ

Delområde	Areal (ha)
4	189,3
Summa	189,3

Naturtyp
Sjö
Barrblandskog (på öar)

Beskrivning:

Delområdet består av östra delen av Stora Härsjön, nästan hela Lilla Härsjön samt norra delen av sjön Blomman. I Stora Härsjön finns ett par mindre öar bevuxna med barrblandskog. I Stora och Lilla Härsjön häckar storlom och smålom. Ordet ”här” i sjöarnas namn betyder grå och syftar troligen på vattnets färg. Sjön Blomman hette förut Blåmangen, vilket betyder mörk sjö.

Stora Härsjön har ett medeldjup på 14 meter och ett maxdjup på 42 meter. Här finns bland annat gädda, abborre, mörten, siklöja, sutare, ål och öring. Ål planterades in i sjön under många år för att kompensera att det inte fanns någon fungerande åltrappa vid utloppet. Inplanteringarna har nu upphört och en åltrappa har monterats. Regnbåge har tidigare satts ut i sjön, men förekommer ytterst sparsamt idag. Öring har tidigare satts ut i sjön för att få igång reproduktion, främst i bäcken mellan Stora och Lilla Härsjön. Utplanteringarna har dock upphört och idag finns det sparsamt med öring. Lilla Härsjön har ett medeldjup på 8,5 meter och ett maxdjup på 19 meter. Här finns de vanliga insjöfiskarna, bland annat abborre. Blomman har ett medeldjup på 6 meter och ett maxdjup på 17 meter. Stora och Lilla Härsjön ingår i Stora Härsjöns fiskevårdsområde.

Den främmande arten vattenpest har hittats i Vällsjön, som mynnar ut i norra delen av Stora Härsjön. Arten har dock inte hittats i Stora Härsjön, men det kan finnas risk för att den sprids dit.

Bevarandemål:

Sjöarna ska utgöra lämplig livsmiljö för fiskarter samt lämplig livsmiljö och häckningslokal för fågelarter, bland annat storlom och smålom.

Engångsåtgärder:

- Inga.

Underhållsåtgärder:

- Skogen på öarna lämnas för fri utveckling. Död ved på öarna ska sparas.
- Om den främmande arten vattenpest hittas i Stora Härsjön ska åtgärder vidtas för att bekämpa den. Regelbunden övervakning av artens eventuella spridning bör göras.

3.5.5. Skötselområde 5. ÖVRIG MARK

Delområde	Areal (ha)
5.1	0,3
5.2	1,3
5.3	1,1
Summa	2,7

Naturtyp
Vägar, parkeringsplats
Kraftledningsgata

Beskrivning:

- 5.1 Delområdet består av en stor grusad parkeringsplats mitt i naturreservatet. Parkeringen används bland annat av besökare till naturreservatet.
- 5.2 Delområdet består av en kraftledningsgata norr om Lilla Härsjön. Stora delar är bevuxna med ljung och här växer också unga björkar. I nordöst finns ett fuktigare parti med mycket vitmossa.
- 5.3 Delområdet utgörs av väg 523 (Härskogsvägen).

Bevarandemål:

Parkeringen ska vara väl underhållen och ha plats för ett stort antal besökare. Toaletten vid parkeringen ska vara i gott skick.

Ledningsrättsinnehavaren Svenska kraftnät ansvarar för kraftledningsgatan och Trafikverket ansvarar för väg 523 (Härskogsvägen).

Engångsåtgärder:

- Inga.

Underhållsåtgärder:

- Lerums kommun ansvarar för underhåll av parkeringsplatsen.
- Ledningsrättsinnehavaren Svenska kraftnät ansvarar för skötsel och underhåll av kraftledningsgatan.
- Trafikverket ansvarar för skötsel och underhåll av väg 523 (Härskogsvägen).

3.6. Forn- och kulturmiljövård

I naturreservatet finns fyra kulturhistoriska lämningar.

Lämningsnummer:	Beskrivning:
L1965:5831	Fyndplats för en järnkula (ev kanonkula)
L1965:6540	Lägenhetsbebyggelse/torplämning
L2019:4179	Fossil åker
L2019:4404	Husgrund

Kulturlämningarnas lokalisering framgår av bilaga 3d. Skyltar med information om kulturlämningarna kan med fördel sättas upp i reservatet.

Vid röjningar bör inte röjningsmaterial ligga kvar nära eller i forn- och kulturlämningar. Vid anläggande av grillplatser eller liknande bör hänsyn tas till forn- och kulturlämningarna, så att de inte skadas av slitage. Eldning får heller aldrig ske i närheten av forn- och kulturlämningar då det kan ställa till svårigheter vid en eventuell framtida utgrävning. Forn- och kulturlämningar får inte skadas i samband med avverkning och utkörning av virke. I områden med registrerade forn- och kulturlämningar ska samråd med Länsstyrelsens kulturmiljöenhet ske innan åtgärd utförs.

4. Friluftsliv

Karta med informationsskyltar, parkeringsplats, vindskydd, eldstäder, vandringsleder och övriga anläggningar finns i bilaga 3d.

Beskrivning:

Det finns gott om vandringsleder i Härskogen. Lederna utgår från parkeringen som ligger mitt i reservatet. Parkeringen utgörs av en stor, grusad yta med plats för ett stort antal bilar. Det finns två elljusspår som är 2,5 km respektive 5 km långa. Här ifrån utgår även vandringsleder som delvis ligger utanför naturreservatet: Stora Härsjörundan 13,5 km, Lilla Härsjörundan 9 km och Flodaleden 10 km. Vildmarksleden går mellan Skatås och Hindås och passerar förbi genom naturreservatet.

I naturreservatet finns idag ett flertal vindskydd och eldstäder. Det finns två övernattningsvindskydd, ett i södra delen av Stora Härsjön och ett på Skärudden vid Lilla Härsjön, samt ett rastvindskydd intill Stora Härsjöns strand, inte långt från parkeringen. Det finns eldstäder vid samtliga vindskydd. Vid parkeringen finns en toalett. Ett vedförråd finns intill vandringsleden på väg ut mot Skärudden.

Vandringsleder, elljusspår och parkering förvaltas av Lerums kommun. Kommunen har för närvarande gett Lerums Skid- och Orienteringsklubb (SOK) i uppdrag att sköta om lederna och parkeringen. Informationstavlor, vindskydd, eldstäder, toalett och vedförråd förvaltas av Väst kuststiftelsen.

Bevarandemål:

Informationstavlorna i området ska vara lättillgängliga och förståeliga med informativa kartor. Vindskydd, eldstäder, vedförråd och toalett ska vara i gott skick. Lerums kommun ansvarar för att vandringsleder och elljusspår är i bra och framkomligt skick och att parkeringen är i bra, fungerande skick. Information och anordningar ska underlätta för besökare att uppleva området, få en positiv upplevelse av besöket och bidra till att syftet med reservatet uppnås.

Engångsåtgärder:

- Reservatets gränser ska märkas ut i terrängen.
- Ytterligare eldstäder ska anläggas vid samtliga vindskydd, minst en extra eldstad vid varje vindskydd. Om förvaltaren anser att det behövs ytterligare eldstäder vid vindskydden får fler anläggas.
- Ett vedförråd ska anläggas vid övernattningsvindskyddet vid södra delen av Stora Härsjön.
- Informationstavlor ska sättas upp på de platser som är markerade på karta i bilaga 3d. Tavlorna ska utföras enligt svensk standard och naturvårdsverkets anvisningar Att skylta skyddad natur. De ska bland annat innehålla karta över reservatet samt beskriva dess syfte, bevarandevärden och gällande föreskrifter för allmänheten. En engelsk text eller en engelsk sammanfattning ska finnas.

Underhållsåtgärder:

- Vandringsleder och elljusspår förvaltas av Lerums kommun. Kommunen ansvarar för att lederna hålls i bra, framkomligt skick och att träd som faller över lederna tas bort. Träden ska läggas som död ved vid sidan av leden. I skötsel av leder ingår även att anlägga eventuella spänger eller andra tillhörande anordningar som behövs för att lederna ska vara framkomliga, samt att röja bort sly och buskar intill lederna så att dessa inte växer igen. Markeringar av leder ska ske enligt förvaltarens (Västkoststiftelsen) standard.
- Vid anläggande av skidspår längs elljusspårerna vintertid kan viss gallring göras vid behov intill elljusspårerna, för att förbättra möjligheterna att skapa bra skidspår.
- Parkeringen förvaltas av Lerums kommun.
- Träd som faller över andra eventuella större stigar som har betydelse för friluftslivet ska flyttas och läggas som död ved på lämpligt ställe i reservatet. Detta är förvaltarens ansvar.
- Samtliga friluftsanordningar (förutom vandringleder, elljusspår och parkering som Lerums kommun har ansvar för) tillses och underhålls regelbundet av förvaltaren så att de är i gott skick. Detta omfattar vindskydd, eldstäder, informationsskyltar, toalett och vedförråd.
- Vedförråd fylls på vid behov.

- Skräp städas bort vid behov vid vindskydden av förvaltaren. Lerums kommun städar bort skräp vid behov längs vandringsleder, elljusspår och på parkeringen.

5. Gränsmarkering

Reservatets gräns ska märkas ut i fält. Gränsmarkeringar ska utföras enligt Naturvårdsverkets anvisningar ”Att skylta skyddad natur”.

6. Uppföljning

6.1. Dokumentation av skötselåtgärder

Skötselåtgärder som utförs i reservatet bör dokumenteras av den som utför åtgärden. Av dokumentationen bör framgå:

- åtgärd
- plats (skötselområde)
- kostnad
- tidpunkt
- utförare

Åtgärder av restaureringskaraktär bör dokumenteras med foto före och efter åtgärd.

6.2. Bevarandemål och gynnsamt tillstånd

Länsstyrelsen ansvarar för att uppföljning av bevarandemål genomförs. Uppföljningen ska ske enligt de manualer för skyddade områden som har tagits fram av Naturvårdsverket. I en särskild uppföljningsplan kommer målindikatorer att anges. Dessa målindikatorer följs sedan upp. Målsättningen är att kunna se om de bevarandemål som satts upp i skötselplanen uppfylls och att skötseln fungerar. Uppföljningen kommer vara en viktig hjälp för förvaltarens planering av skötselarbetet.

6.3. Revidering av skötselplanen

Skötselplanen gäller tills vidare och revideras när uppföljningen indikerar att det behövs.

7. Planerad förvaltning

Förvaltningen av naturreservatet Härskogen bekostas av staten och Lerums kommun. Samtliga vandringsleder och elljusspår, både inom naturreservatet och utanför i Härskogsområdet, samt parkeringen i reservatet förvaltas av Lerums kommun. All naturmark samt övriga friluftsanordningar inom reservatet förvaltas av Västkoststiftelsen.

Tabell 1. Sammanfattning och prioritering av skötselplanens åtgärder. Prioritering inom intervall 1-3 där 1 är högsta prioritet att genomföra.

Åtgärd	Skötselområde	När/intervall	Prioritet
Gränsmarkering	1, 2, 3, 5	År 1	1
Informationsskylt	1.3, 5	År 1	1
Underhåll vandringsleder och elljusspår (Lerums kommuns ansvar)	1, 2, 3	Regelbundet	1
Underhåll parkering (Lerums kommuns ansvar)	5.1	Regelbundet	1
Anlägga fler eldstäder vid vindskydd	1.3, 2.2, 3	Snarast	1
Anlägga vedförråd vid övernattnings-vindskydd intill Stora Härsjön	1.3	Snarast	1
Underhåll vindskydd, vedförråd, eldstäder och toalett	1.2, 1.3, 2.2, 3, 5.1	Regelbundet	1
Fylla på vedförråd	1.2, 1.3	Vid behov	1
Ta bort träd som har fallit över eventuella större stigar av betydelse för friluftslivet	1, 2, 3	Vid behov	2
Städa bort skräp	1.3, 2.2, 3	Vid behov	2
Röjning kring äldre ekar och tallar	2, 3	Vid behov	2
Plockhuggning	1.4, 1.5	Eventuellt	3
Åtgärder för sammetstaggsvamp	1.2	Vid behov	3
Röjning gran i lövskog	3	Vid behov	3
Uppföljning av skötselåtgärd	1, 2, 3, 5	Efter åtgärd	3

8. Referenser

Referenser specifikt för detta naturreservat:

www.artportalen.se

www.skogsstyrelsen.se

Härryda kommun. 2012. Naturvårdsplan.

Lerums kommun. 2020. Naturvårdsprogram för Lerums kommun.

Lerums SOK. Information om Lilla Härsjörundan.

Lerums SOK. Information om Stora Härsjörundan.

Lerums SOK. Information om Tre knallar.

Odén Mathias. 2020. Geologisk, hydrologisk och växtekologisk inventering av Härskogen 1:1, delen Lilla Härsjön-Blomman.

Allmänna referenser:

EU:s art- och habitatdirektiv (direktiv 92/43/EEG) annex 2 och 4.

EU:s fågeldirektiv (direktiv 79/409/EEG) annex 1.

Finsberg, C. 2013. Skyddad natur i ett förändrat klimat. Grön infrastruktur i strandängar och ädellövmiljöer samt klimatanpassad skötsel av skyddad natur. Rapport 2013:74. Länsstyrelsen i Västra Götalands län.

Länsstyrelsen Västra Götalands län, 2019, Strategi för formellt skydd av skog i Västra Götalands län. Rapport 2019:05. Länsstyrelsen Västra Götaland, Göteborg.

Löfgren, R. & Andersson, L. (red.). 2000. Sydsvenska lövskogar och andra lövbärande marker. Rapport 5081, Naturvårdsverket, Stockholm.

Naturvårdsverket. 1999. Bedömningsgrunder för miljö kvalitet. Sjöar och vattendrag: bakgrundsrapport 1: kemiska och fysikaliska parametrar. Rapport 4920, Naturvårdsverket, Stockholm.

Naturvårdsverket, 2003. Att skylta skyddad natur. Naturvårdsverket, Stockholm.

Naturvårdsverket, 2003. Kartering av skyddade områden – skogstyper i naturreservat och nationalparker. Rapport 5282, Naturvårdsverket, Stockholm.

Naturvårdsverket. 2006. Myrskyddsplan för Sverige - huvudrapport över revidering 2006. Rapport 5667, Naturvårdsverket, Stockholm.

Naturvårdsverket, 2017. Nationell strategi för formellt skydd av skog. Rapport 6762, Naturvårdsverket, Stockholm.

Nitare, J. (red.), 2010. Signalarter - indikatorer på skyddsvärd skog. Flora över kryptogamer. Skogsstyrelsens förlag, Jönköping.

Påhlsson, L. (red.). 1998. Vegetationstyper i Norden. TemaNord 1998:510, Nordiska Ministerrådet, Köpenhamn.

SLU Artdatabanken, 2020. Rödlistade arter i Sverige 2020. SLU, Uppsala

Bilaga 3a

Tabell 1 Arter

Förekomst av

- signalarter (S), arter som används för att lokalisera och urskilja skogar med höga naturvärden (Skogsstyrelsen, Nitare 2010)
- rödlistade arter uppdelade enligt Artdatabankens kategorier: Nationellt utdöd (RE); Akut hotad (CR); Starkt hotad (EN); Sårbar (VU); Nära hotad (NT); Kunskapsbrist (DD), (SLU Artdatabanken 2020)
- arter (ÅGP) som omfattas av Naturvårdsverkets åtgärdsprogram för hotade arter
- arter (EU) är de arter för vilka Sverige ska peka ut Natura 2000-områden, det vill säga arter som är listade i EU:s fågeldirektiv (direktiv 79/409/EEG) bilaga 1, art- och habitatdirektiv (direktiv 92/43/EEG) bilaga 2 eller listan över övriga arter av våtmarksfåglar som angetts förekomma inom Natura 2000-områden i Sverige.

Art	Kategori	Skötselområde	Senaste obs	Källa
Kärlväxter				
Kambräken – <i>Blechnum spicant</i>	S	1.4	2021	Calluna
Svampar				
Brandticka – <i>Pycnoporellus fulgens</i>	S	2.2	2017	AP
Motaggsvamp – <i>Sarcodon squamosus</i>	NT	1.2	2014	AP
Orange taggsvamp – <i>Hydnellum aurantiacum</i>	NT	1.2	2016	AP
Rävticka – <i>Inocutis rheades</i>	S	2.1	2012	AP
Rödgul trumpetsvamp – <i>Craterellus lutescens</i>	S	1.2	2016	AP
Sammetstaggsvamp – <i>Hydnellum martiflavum</i>	VU, ÅGP	1.2	2016	AP
Sotriska – <i>Lactarius lignyotes</i>	S	1.2	2016	AP
Trådticka – <i>Climacocystis borealis</i>	S	1.2	2014	AP
Lavar				
Havstulpanlav – <i>Thelotrema lepadinum</i>	S	1.3	2021	Calluna

Mossor				
Blåmossa – <i>Leucobryum glaucom</i>	S	2.2, 2.3	2021	Calluna
Blåsfliksmossa – <i>Lejeunea cavifolia</i>	S	1.2	2017	AP
Fällmossa – <i>Antitrichia curtipendula</i>	S	2.2	2017	AP
Klippfrullania – <i>Frullania tamarisci</i>	S	1.2, 2.2, 3	2021	Calluna
Stenporella – <i>Porella cordaeana</i>	S	2.2	2017	AP
Stor bandmossa – <i>Metzgeria conjugata</i>	NT	2.2	2017	AP
Stor revmossa – <i>Bazzania trilobata</i>	S	1.1, 1.3, 1.4	2021	Calluna
Stubbspretmossa – <i>Herzogiella seligeri</i>	S	1.2	2017	AP
Trädporella – <i>Porella platyphylla</i>	S	2.2	2017	AP
Västlig hakmossa – <i>Rhytidiadelphus loreus</i>	S	1.2	2017	AP
Fåglar				
Fisktärna – <i>Sterna hirundo</i>	EU A193	4 Stora och Lilla Härsjön	2020	AP
Mindre hackspett – <i>Dryobates minor</i>	NT	1.5	2021	Calluna
Smålom – <i>Gavia stellata</i>	NT, EU A001	4 Stora och Lilla Härsjön	2020	AP
Storlom – <i>Gavia arctica</i>	EU A002	4 Stora och Lilla Härsjön	2020	AP
Talltita – <i>Poecile montanus</i>	NT	1.1, 1.5	2021	Calluna
Kräldjur				
Skogsödla – <i>Zootoca vivipara</i>	§	2.1	2020	AP
Vanlig snok – <i>Natrix natrix</i>	§	1.2	2021	AP

Tabell 2 Naturtyper

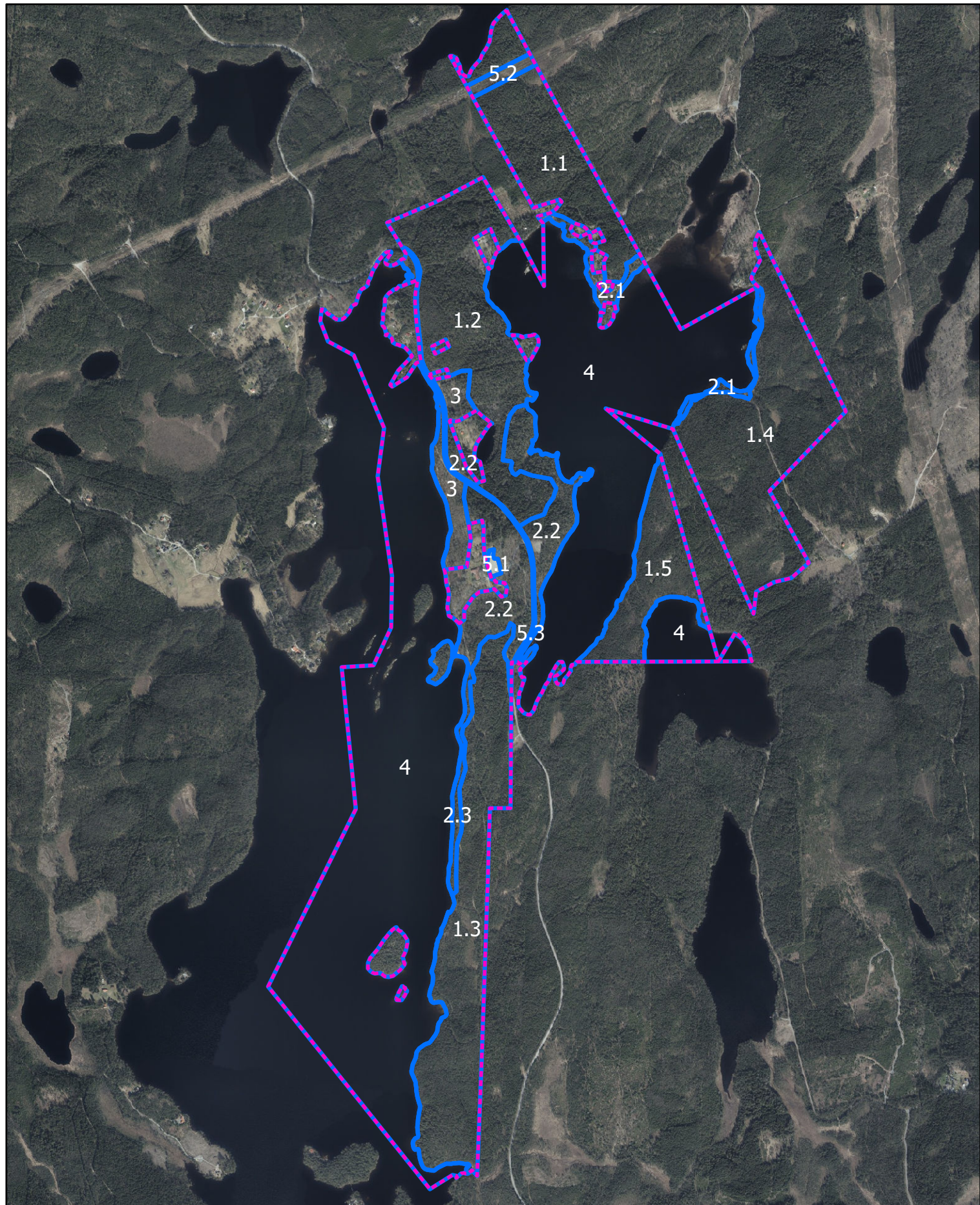
Markslag och naturtyper. Målarealerna är de som förväntas efter eventuella restaurerings- och skötselåtgärder.

¹ Kartering av skyddade områden (KNAS), (Naturvårdsverket 2003)

² Bedömningsgrunder för miljö kvalitet (Naturvårdsverket 1999)

³ Myrskyddsplan för Sverige - huvudrapport över revidering 2006 (Naturvårdsverkets rapport 5667)

Markslag och Naturtyp	Areal år 2022 (ha)	Målareal (ha)
Barrskog:	158,5	158,5
Granskog ¹	75,7	75,7
Tallskog ¹	26,3	26,3
Barrblandskog ¹	28,7	28,7
Lövblandade barrskogar ¹	27,8	27,8
Lövskog:	6,6	6,6
Triviallövskogar med ädellövsinslag ¹	2,6	2,6
Ädellövskog ¹	4,0	4,0
Sumpskog:	2,5	2,5
Barrsumpskog ¹	2,5	2,5
Myr³:	3,0	3,0
Skogbevuxen myr	3,0	3,0
Våtmark	0,2	0,2
Sjö²:	189,3	189,3
Vägar, parkeringsplats:	1,4	1,4
Annan mark (kraftledningsgata):	1,3	1,3

Bilaga 3b Skötselområden

- Reservatsgräns
- Skötselområden

0 200 400 m

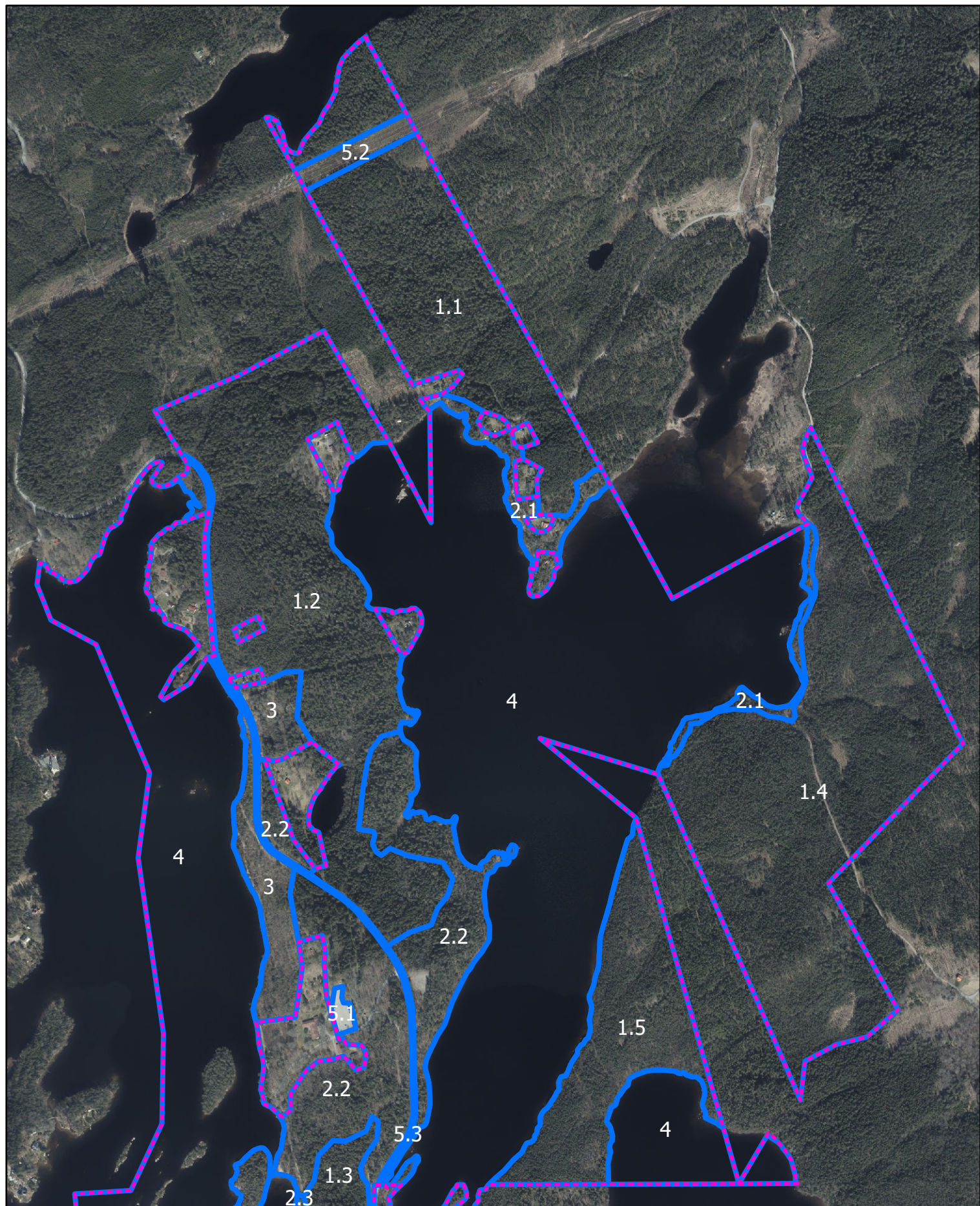

Illustrationskarta till skötselplan för
naturreservatet Härskogen
Tillhör Länsstyrelsens beslut
2022-11-11, dnr 511-48439-2020

© Länsstyrelsen i Västra Götalands län
© Lantmäteriet Geodatasamverkan

Länsstyrelsen
Västra Götaland

Bilaga 3b.1 Skötselområden

- Reservatsgräns
- Skötselområden

0 200 400 m

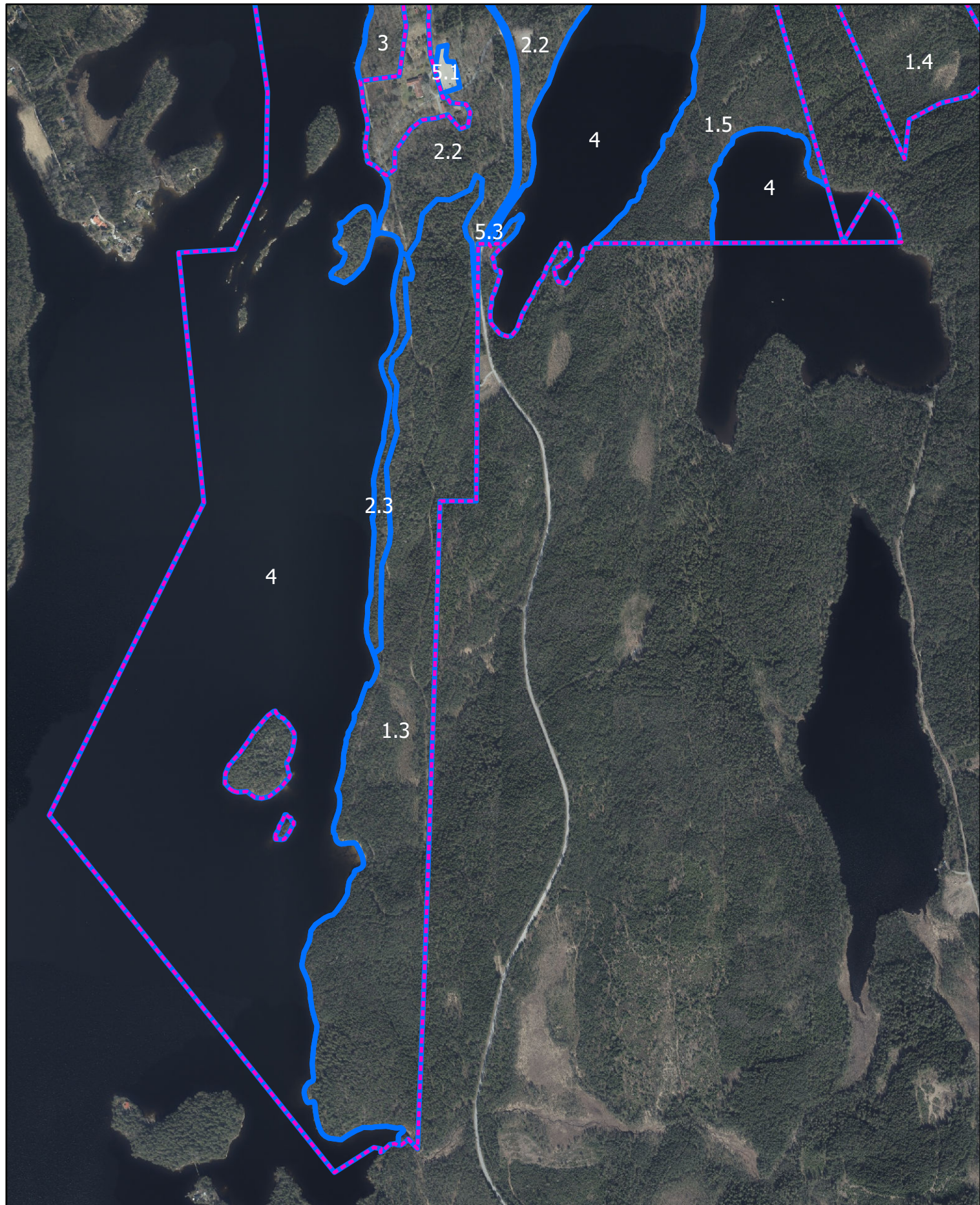

Illustrationskarta till skötselplan för
naturreservatet Härskogen
Tillhör Länsstyrelsens beslut
2022-11-11, dnr 511-48439-2020

© Länsstyrelsen i Västra Götalands län
© Lantmäteriet Geodatasamverkan

Länsstyrelsen
Västra Götaland

Bilaga 3b.2 Skötselområden

- Reservatsgräns
- Skötselområden

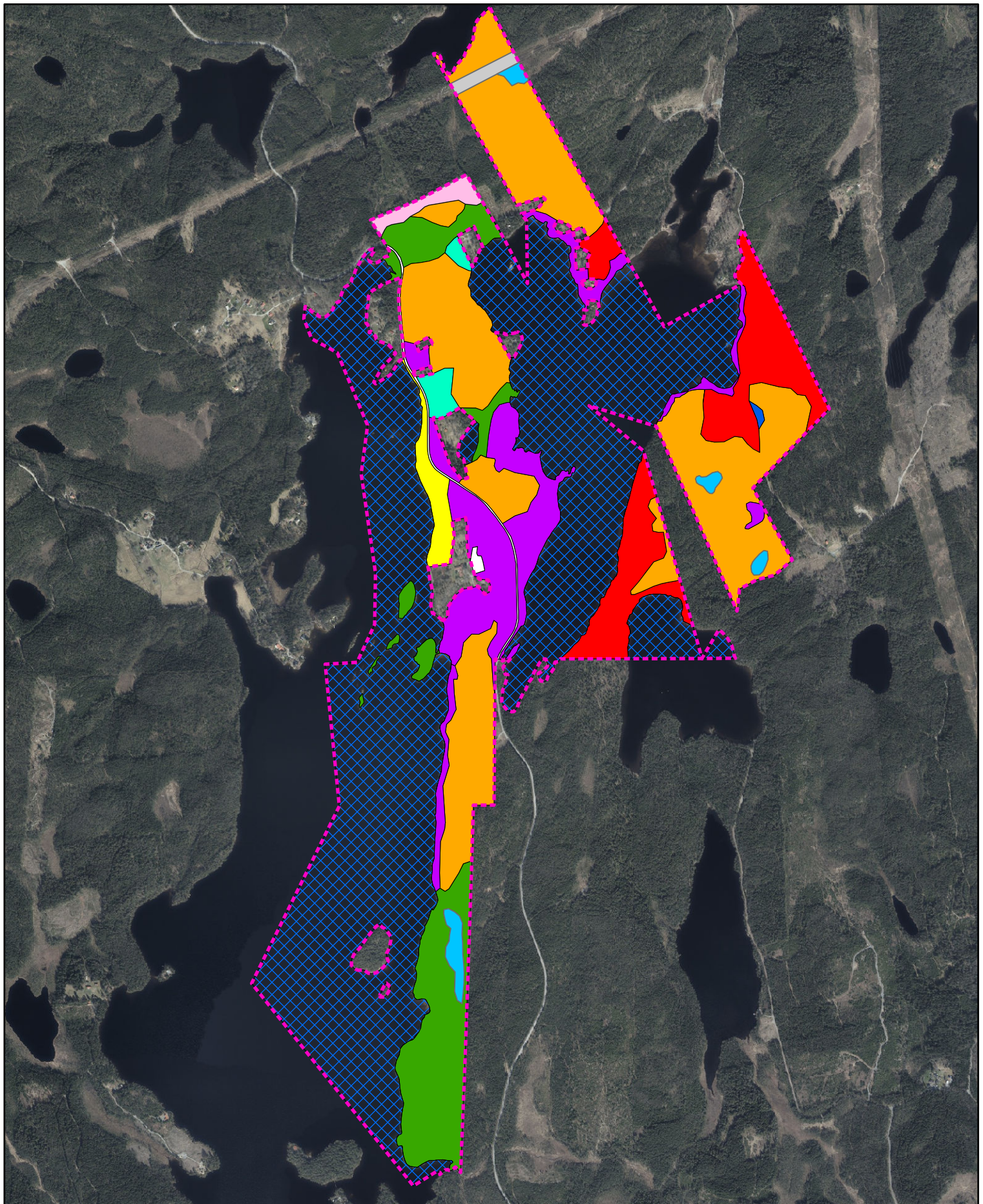
0 200 400 m

Illustrationskarta till skötselplan för
naturreservatet Härskogen
Tillhör Länsstyrelsens beslut
2022-11-11, dnr 511-48439-2020

© Länsstyrelsen i Västra Götalands län
© Lantmäteriet Geodatasamverkan

Länsstyrelsen
Västra Götaland

Bilaga 3c Naturtyper

	Reservatsgräns		Triviallövkog med adellövinslag
	Granskog		Skogbevuxen myr
	Tallskog		Våtmark
	Barrblandskog		Sjö
	Lövblandad barrskog		Kraftledningsgata
	Gransumpskog		Parkering/väg
	Ädellövskog		

0 200 400 m

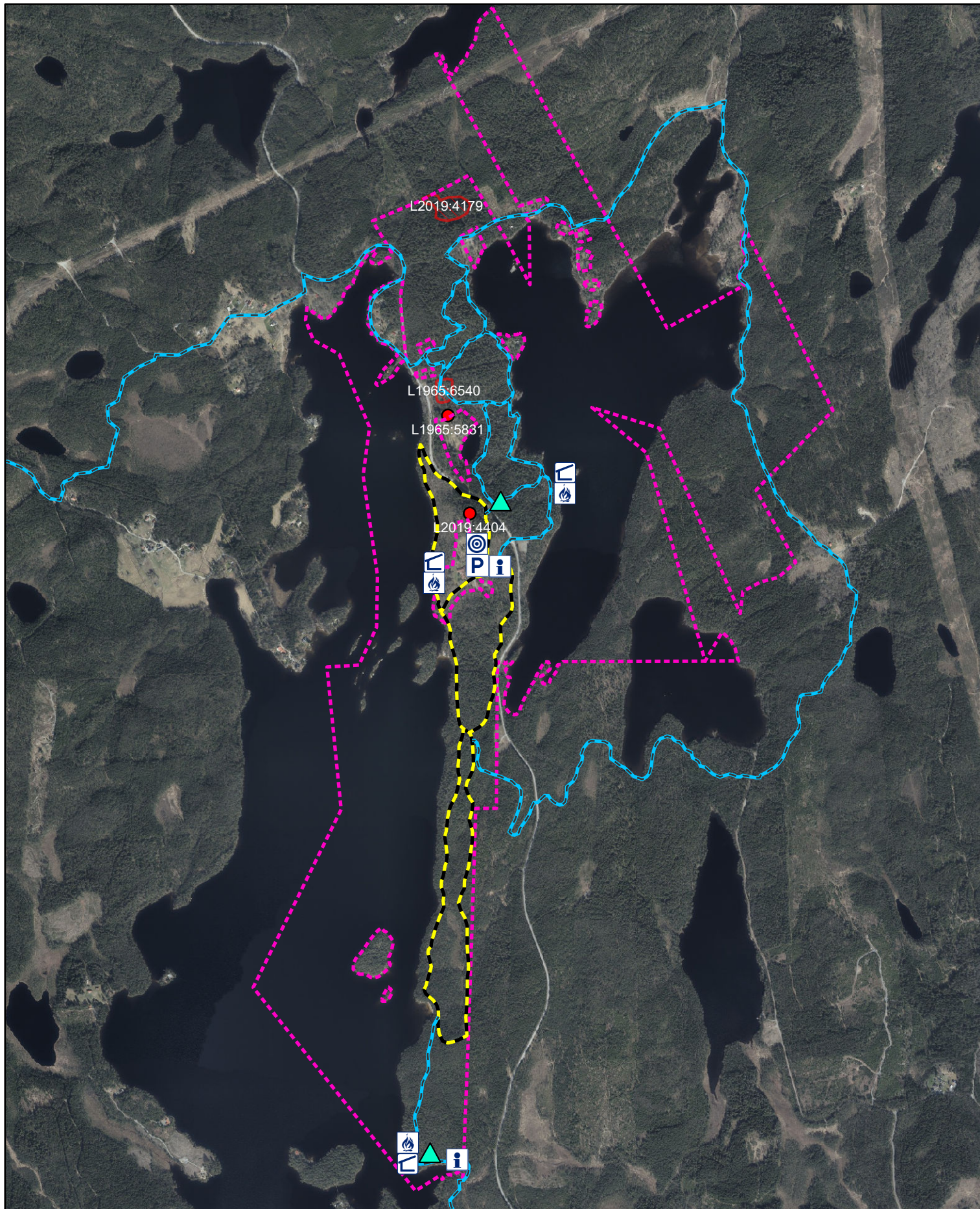

Illustrationskarta till skötselplan för
naturreservatet Härskogen
Tillhör Länsstyrelsens beslut
2022-11-11, dnr 511-48439-2020

© Länsstyrelsen i Västra Götalands län
© Lantmäteriet Geodatasamverkan

Länsstyrelsen
Västra Götaland

Bilaga 3d Friluftsanläggningar och forn- och kulturlämningar

	Eldstad		Vindskydd
	Informationsskylt		Elljusspår
	P-plats		Vandringsled
	Toalett		Reservatsgräns
	Vedförråd		Övrig kulturhistorisk lämning

0 200 400 m

Illustrationskarta till skötselplan för
naturreservatet Härskogen
Tillhör Länsstyrelsens beslut
2022-11-11, dnr 511-48439-2020

© Länsstyrelsen i Västra Götalands län
© Lantmäteriet Geodatasamverkan

Länsstyrelsen
Västra Götaland

Bilaga 5. Inkomna remissvar

Namn/organisation	Synpunkter	Länsstyrelsens ställningstagande
1.Lerums kommun	1.1 Lerums kommun ställer sig positiv till förslaget. Det ligger i linje med kommunens intentioner för området. Kommunen framför följande synpunkter: 1.2 I en framtida utveckling i regionen och kommunen finns behov att utveckla befintliga tvärförbindelser eller utveckla nya. I utvecklingsstrategin till översiktsplanen finns en framtida tvärlänk som ska tillgängliggöra Landvetter flygplats och den regionala arbetsmarknaden. Reservatet påverkar möjligheten att utveckla Härskogsvägen som en mer betydande tvärlänk i befintligt läge. Utvecklingen av en tvärlänk kommer att påverka Härskogen i stort. 1.3 Kommunen ser det som positivt att reservatsförslaget undantar ombyggnation av väg 523 från föreskrifterna, då det är en viktig trafiksäkerhetshöjande åtgärd. Kommunen anser dock att hela sträckan av väg 523 genom reservatet bör undantas för möjligheter till ombyggnation. 1.4 Kommunen ser positivt på att fortsätta ha skötselansvar för vandringsleder, motionsspår och parkering i reservatet, genom sitt befintliga avtal med Lerums SOK. Kommunen har nära och god kontakt med verksamt föreningsliv i området. 1.5 Lerums kommun har planer på att använda Stora Härsjön som reservvattentäkt och kommer i så fall att behöva söka ledningsrätt, anlägga ledningar mm. Det är viktigt att reservatet inte hindrar en framtida möjlighet att använda sjön som reservvattentäkt. 1.6 Förslaget ligger väl i linje med kommunens naturvårdsprogram. Storlom och smålom pekas i programmet ut som ansvarsarter för Lerums kommun. Bildandet av reservatet bedöms påverka arterna positivt genom att deras livsmiljöer skyddas, men det kan finnas risk att ett ökat besöksstryck kan ge en ökad störning för fågellivet. Om en sådan konflikt skulle uppstå är det viktigt att hantera frågan för att minimera störning. Återkommande övervakning av eventuell vattenpest i Stora Härsjön bör ingå i skötselplanen. 1.7 I skötselplanen bör det framgå tydligare att den kulturhistoriskt intressanta fastigheten Härskogen 1:3 inte ingår i reservatet. 1.8 Skötselplanen bör kompletteras med information om att ett förändrat klimat kan medföra större risk för skogsbränder.	1.2 Eventuella framtida tvärförbindelser i området kommer att kunna beröra både naturreservatet och det större området som är skyddat som landskapsbildsskydd. Eventuella nya vägdragningar behöver i så fall prövas mot både reservatets och landskapsbildsskyddets föreskrifter och syften, samt även enligt annan lagstiftning. 1.3 Undantag för ombyggnation eller trafiksäkerhetshöjande åtgärder av väg 523 kompletteras så att det även omfattar vägområde för väg 523 i dess sträckning inom reservatet. 1.5 Enligt reservatets föreskrifter är det inte förbjudet att anlägga nya ledningar, men det krävs tillstånd från Länsstyrelsen. På så sätt har Länsstyrelsen möjlighet att ställa villkor om hur och var ledningsdragningen görs, för att förhindra att natur,- kultur- och friluftsvärden påverkas negativt. 1.6 Länsstyrelsen bedömer att arterna storlom och smålom inte riskerar att störas mer på grund av att reservatet bildas, eftersom det redan idag är ett högt besöksstryck i området. Skötselplanen kompletteras med att övervakning av eventuell förekomst av vattenpest i Stora Härsjön bör ske regelbundet. 1.7 Texten i skötselplanen kompletteras. 1.8 Texten i skötselplanen kompletteras.

Bilaga 5. Inkomna remissvar

2.Härryda kommun	2.1 Härryda kommun avstår från att yttra sig.	
3.Skogsstyrelsen	3.1 Skogsstyrelsen ställer sig positiv till förslaget.	
4.Bohusläns museum	4.1 Bohusläns museum ser positivt på att kulturhistoriska lämningar inom naturreservatet är markerade på karta och omnämnda i skötselplanen. 4.2 Museet upplyser om att inga lämningar påträffades vid en arkeologisk utredning 2021 i nora delen av området. 4.3 Museet vill framhålla att det är viktigt att tillgänglighetsperspektivet hålls aktuellt. Det vore positivt om skyltar sätts upp med information om kulturhistoriska lämningar i reservatet.	4.3 Skötselplanen kompletteras med förslag om informationsskyltar för kulturhistoriska lämningar.
5.SGU (Sveriges geologiska undersökning)	5.1 SGU avstår från att yttra sig.	
6.SGI (Statens geotekniska institut)	6.1 SGI informerar om att enligt SGU:s jordartskarta består de ytliga jordlagren huvudsakligen av sandig morän och områden med urberg, med inslag av kärrtorv och mossetorv. Området är relativt kuperat och det finns förutsättningar för skred i finkorniga jordarter, områden som kan innehålla kvicklera, instabila branter och vattendrag i anslutning till ravinformationer. SGI framhåller att geologiska och geotekniska förutsättningar måste utredas närmare i samband med eventuella tillståndsärenden, bland annat för ombyggnation av väg 523.	6.1 Beslut och skötselplan kompletteras.
7.Svenska kraftnät	7.1 Svenska kraftnät har en 400 kV-ledning som går genom reservatet samt ytterligare en 400 kV-ledning ca 250 meter från reservatsgränsen. Det är angeläget att dessa ledningar även framöver kan förvaltas, repareras, underhållas och byggas om, enligt gällande ledningsrätt. Även nya kraftledningarna kan eventuellt behövas i framtiden. 7.2 Ledningsrätten innebär att Svenska kraftnät har rätt att i skogsgatan röja befintlig vegetation samt inom sidoområde fälla träd som kan skada/hindra ledningen. Svenska kraftnät behöver ha rätt att ta väg till anläggningarna, för ledningarnas reparation, underhåll och tillsyn. Svenska kraftnät använder sig av maskiner vid avverkning och framkomlighet. Det är mycket viktigt att de rättigheter som fastslås i ledningsrättsbeslutet kvarstår även när området blir naturreservat. För att bibehålla rättigheterna krävs ett område om 36 meter på vardera sidan av mittfasen på ledningarna.	7.1 och 7.2 Enligt remissförslaget finns ett generellt undantag för att reparera, underhålla, trädsäkra och bygga om befintlig luftledning enligt gällande ledningsrätt, nyttjanderätt och servitut. För att det ska bli extra tydligt kompletterar Länsstyrelsen beslutet med ett generellt undantag för samtliga åtgärder som Svenska kraftnät har rättighet att utföra enligt gällande ledningsrätt, för att förvalta, reparera, underhålla och bygga om kraftledningarna inom och intill naturreservatet.

Bilaga 5. Inkomna remissvar

8.Trafikverket	8.1 Trafikverket anser att undantagsområdet i bilaga 1b behöver utökas något söderut för att bättre sammanfalla med vägplanens samrådscharta. 8.2 Lydelsen för undantaget från föreskrifterna för väghållaråtgärder för väg 523 behöver kompletteras.	8.1 Undantagsområdet revideras enligt önskemål. 8.2 Undantaget kompletteras enligt önskemål.
9.Lerums Skid- och Orienteringsklubb	9.1 Lerums SOK anser att föreskrift C6 om tillståndsplikt för att anordna läger, tävlingar och andra arrangemang bör tas bort eller så bör deltagarantalet höjas rejält innan det krävs tillstånd. 9.2 Föreningen förutsätter att underhåll av befintliga vandringsleder inbegriper röjning av växtlighet utmed lederna så att de inte växer igen. 9.3 Föreningen önskar att som skötselansvariga för elljusspåret få gallra inom en zon av fem meter på vardera sida av spåret, vilket skulle förbättra möjligheterna att skapa bra skidspår längs elljusspåren på vintern.	9.1 Föreskriften tas bort. 9.2 Underhåll av vandringsleder innefattar även röjning av växtlighet längs lederna vid behov, för att förhindra att lederna växer igen. Skötselplanen kompletteras för tydlighetens skull. 9.3 Skötselplanen kompletteras.
10.Kjell Johansson (Rya 2:3, Ölslanda 10:87)	10.1 Han önskar få behålla och ha samma rättigheter för vägsträckan som går mellan slutet av Lilla Härsjövägen (vid Gamlebo 1:43 och 1:49) och österut mot fastigheten Ölslanda 10:87, som för Lilla Härsjövägen.	10.1 Det finns ett generellt undantag från föreskrifterna A2-A5 för att underhålla och reparera vägar inom reservatet. För att det ska bli extra tydligt införs ett undantag även för den aktuella vägsträckan, så att det framgår att den får underhållas, repareras och förbättras i sin nuvarande sträckning. Vägsträckan markeras på karta i bilaga 1b.
11.Jonas Löfström (Gamlebo 2:50)	11.1 Han framför att gränserna för hans fastighet är fel ritade av Lantmäteriet och yrkar att reservatsgränsen ändras kring hans fastighet, så att det stämmer överens med Lantmäteriets ursprungliga handlingar för fastigheten.	11.1 Reservatsgränsen ändras enligt önskemål.
12.Samtliga ägare till fastigheterna Gamlebo 1:42, 1:43, 1:44, 1:45, 1:46, 1:47, 1:48, 1:49, Brunstorp 3:18 genom Martin Evenbratt	12.1 De önskar få behålla möjligheten att röja sly och buskar mellan sina fastigheter och Lilla Härsjön för att behålla utsikt samt få röja vass/sjögräs i vattenbrynet utanför sina fastigheter. 12.2 De önskar få fortsätta förvara båtar/kanoter på stranden samt använda befintlig flytbrygga. 12.3 De önskar få fortsätta använda befintliga eldplatser intill sina fastigheter. 12.4 De önskar få fortsätta parkera sina bilar längs Lilla Härsjövägen och intill sina fastigheter. 12.5 De önskar få möjlighet att förbättra Lilla Härsjövägen så att den är farbar med tung trafik vid behov, till exempel slamsugningsbil eller räddningstjänst. De behöver få förbättra diken, bredda vägen och ta ner en del träd.	12.1 Ett undantag införs så att det är möjligt att röja sly och buskar mellan de aktuella fastigheterna och sjön. Grova tallar och lövträd får dock inte tas ner. Död ved ska lämnas kvar. Att röja vass i strandkanten utanför de aktuella fastigheterna är inte förbjudet. 12.2 Ett undantag införs från förbudet att anordna upplag för båtförvaring intill berörda fastigheter. Befintliga bryggor får fortsätta användas utan hinder av reservatsföreskrifterna. 12.3 Ett undantag införs för befintliga eldplatser intill de berörda fastigheterna. 12.4 Ett undantag införs för parkering av bilar för de berörda fastigheternas behov intill Lilla Härsjövägen och intill fastigheterna.

Bilaga 5. Inkomna remissvar

	12.6 De önskar få möjlighet att dränera så att gångstigen fram till Gamlebo 1:42 och 1:44 är användbar. 12.7 De önskar få fortsätta ta vatten från Lilla Härsjön genom till exempel sugpump för husbehov, då vissa fastigheter saknar brunn.	12.5 Ett undantag införs så att Lilla Härsjövägen får förbättras och breddas i sin nuvarande sträckning, så att den blir farbar för nödvändig tung trafik, till exempel räddningstjänst. 12.6 Ett undantag införs så att gångväg/väg fram till Gamlebo 1:42 och 1:44 får anläggas och underhållas. 12.7 Ett undantag införs så att de kan fortsätta ta vatten från sjön för husbehov.
13.Roger Vahnberg och Nicole Arsenault (Gamlebo 1:42 och 1:44)	13.1 De framför att de har servitut för väg fram till fastigheternas tomtgräns, men väg saknas idag sista ca 100 meter. De önskar därför få anlägga och underhålla gångväg/väg fram till fastigheterna samt anlägga och underhålla parkeringsplatser vid slutet av vägen.	13.1 Ett undantag införs för att anlägga och underhålla gångväg/väg fram till de aktuella fastigheterna samt för att anlägga och underhålla parkeringsplatser vid slutet av Lilla Härsjövägen vid deras fastigheter. Vägsträckan markeras på karta i bilaga 1b.
14.Hans Rosén (Gamlebo 2:89)	14.1 Han framför att de boende på den mindre halvön i Stora Härsjön, väster om väg 523, tidigare framfört önskemål om att undanta ett område bestående av halvön. Länsstyrelsen har beviljat detta, men missat en liten del, som de nu önskar få undantaget också.	14.1 Det mindre området undantas från naturreservatet enligt önskemål.
15. Ola Reuter och Annika Fredgren (Brunstorp 3:18)	15.1 De framför att mellan Lilla Härsjövägen och deras fastighet har de servitut för den befintliga väg som leder fram till fastigheten. De behöver även fortsättningsvis få underhålla och förbättra vägen. 15.2 De önskar få fortsätta använda en befintlig parkeringsplats för tre bilar, som finns i början av vägen som leder fram till deras fastighet.	15.1 Det finns ett generellt undantag från föreskrifterna A2-A5 för att underhålla och reparera vägar inom reservatet. För att det ska bli extra tydligt införs ett undantag även för den aktuella vägsträckan, så att det framgår att den får underhållas, repareras och förbättras i sin nuvarande sträckning. Vägsträckan markeras på karta i bilaga 1b. 15.2 Ett undantag införs för parkering för fastighetens behov intill Lilla Härsjövägen, se även punkt 12.4 ovan.
16. Lerums Naturskyddsförening	16.1 Föreningen ser positivt på att naturreservatet bildas. Det är viktigt att skötselplanen följs. Föreningen framför också att området i nordväst vid Gäddevadsbäcken påverkas av Trafikverkets ombyggnation av Härskogsvägen.	